

4537

శ్రీ ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రిక.

రెండు నెలల కొకసారి ప్రకటింపబడును.

(Journal of the Telugu Academy.)

సంపుటము. ౨౭ } బహుధాన్యనామసంవత్సరము. { సంవిత్ ౨
27 } శ్వేతామాధమాసములు. { ౨

కాకినాడ :

క్రొత్తపల్లి సూర్యరావుచే బహుత్కార్యాలయమునఁ
బ్రకటింపబడినది.

చందా, పోస్టువ్యయములతో సంవత్సరమునకు రు 3-౦-౦.

విడిసంచిక, రు. ౪-౦-౦.

1938 జూన్, జూలై.

విషయసూచిక.

1.	మనవి	...	...	౪౯
2	తీక్షణ-ఆంధ్రజయము	...	...	౫౦-౫౮
	వెంపటి శ్రీనివాసమూర్తిగారు.			
3.	కాల్పట్టణము	...	...	౫౮-౫౯
	కొత్తపల్లి సూర్యరావు,			
4.	ఆంధ్రవాఙ్మయమునకు వ్యక్తిత్వము లేదా	...		౬౦-౬౫
	రామడుగుల వేంకటసుబ్బారావుగారు.			
5.	పాల్కురికి సోమనాథుఁడు-వృషాధిపత్యము	...		౬౬-౭౨
	రేడేటి సత్యనారాయణాచార్యులుగారు.			
6.	గగనవాణి	...	...	౭౩-౮౬
	కాశీభట్ల శుబ్బయ్యకాశ్రిగారు.			
7.	నన్నిచోడదేవకుమారసంభవవిమర్శము	...		౮౭-౮౮
	జయంతి రామయ్యపంతులుగారు.			
8.	శ్రీసూర్యరాయాంధ్రనిఘంటువు-వేదము వేగటరాను			
	శాస్త్రిగారు.			౮౯-౯౩
	జ. రామయ్యపంతులుగారు.			
9.	కథానరితాగరము	...	...	౯౪-౧౦౬
	మధునాథంతుల సత్యనారాయణకాశ్రిగారు			
10.	గ్రంథస్వీకారము	...	...	౧౦౭-౧౦౮
11.	తాళికన్యాయవివరణము.	...	...	౪౧-౪౮
	మేడేపల్లి వేంకటరమణాచార్యులుగారు.			
12.	లక్షణసారసంగ్రహము	...	...	73-80
	చిత్రకవి పెద్దనార్యుడు.			

శ్రీ ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రిక.

కాకినాడ.

రెండు నెలల కొకసారి ప్రకటింపబడును.

సంపుటము. ౨౭	} బహుధాన్యసంవత్సరము. జ్యేష్ఠాషాఢమాసములు.	సంచిక ౨
-------------	---	---------

— మ న వి

బహుధాన్య సంవత్సరములో (౨౭వ సంపుటములో) ౧ దియిప్పుడే రెండవసంచిక. చుదాలను వెంట వెంటనే వంపుచుండఁ బలువురకు జూబులువ్రాసియుఁ బత్రికాముఖమునఁ గోయుఁ బాఠకుల నారాధించుచున్నారము. అరువు వెంబడిని బాపువారు వంపుచున్నారు. వంపవలసినవారు నింకనుగలరు. కొందఱు క్రొత్తసంవత్సరమునకే వంపవలసియున్నది. కొందఱు వెనుకటి యేటిచుదాయును బంపవలసి కనఁబడుచున్నది. దయచేసి యెల్లపాఠకులును క్రొత్తసంవత్సరమునకుఁ బ్రాతఃయేండ్లకును సాధ్యమైనంత శీఘ్రకాలమునఁ జూవాధనమును దయచేయుదురని కోరుచున్నారము.

కార్యదర్శులు.

తీర్థాన - ఆంధ్రజయము.

— వెంకటి శ్రీనివాసమూర్తిగారు, బి. ఏ. తిరువతి. —

‘విశ్వశ్రేయః కావ్యమ్మ’నునాశ్లోక్తిని మరమునం దిడుకొని పూర్వకపులు కావ్యములను సృష్టించినా రనుట జగద్విదితము. అందు ను మాన్యముల నీయఁగలిగిన ప్రభువుల కంకిత మీయక ప్రతిఫలని స్తాములై భగవద్భిరే మొనర్చిన కవులయం దీహక్తి నిర్వహదాంశము. ప్రభువుల కంకిత మీయఁదలఁచినప్పుడు వారిచిత్తవృత్తినిబట్టి మెలంగుట కర్తవ్యము ఒకరాజునకుఁ బురాణము లన్నఁ బ్రీతి. ఇంకొఁప్రభువునకు శృంగార మన్న మక్తువ. రాజు వండితుఁడైనచోఁ బాడిత్యప్రకర్షపై నాదరము మొను. ఇట్లు రానురాను కవులకు స్వాతంత్ర్యము నశించి, అను కరణమెక్కువై నీచకావ్యములు బయలుదేరినవి. రాజాస్థానములం దున్నను, ఒకవేళఁ బ్రభువుల కంకిత మొనర్చినను, ప్రభువులునుగవులును, గావ్యముకేవలము స్వీయానందముకొఁఱకుఁగాక విశ్వశ్రేయస్సున కనుమా ట మొనరికాలము పురాణయుగము. మరుమసిద్ధివద్ద ముత్రిగా నుండి యు, నలేడు పోఁగొట్టుకొనిన రాజ్యమునకుఁ బునఃకట్టాభిషిక్తుని జేసియు, తిక్తన భారతము నాతని కంకిత మీయక హరిహరనాథున కొనఁగొట్టు యీహక్తి ననుసరించియే. చాంద్ర్యముచే ననేకము లిడుమలం గుడిచి యు, బావచేఁ బ్రేరేపితుఁడయ్యును ‘సిరిరా మోఁకాలోడ్డి’ పోతన భా గవతమును భగవద్భిరేము చేయుట యీయాదర్శమును ముం దిడుకొ నుటచేతనే. కావున ననన్యసామాన్యశ్రేయస్సంపన్ను లగునిట్టికవుల కా వ్యములను విమర్శించునప్పుడు కవివలెనే విమర్శకుఁడును నిష్ఠాముఁడై యుండవలెను.

బ్రహ్మశ్రీ కాశీభట్ట సుబ్బయ్యశాస్త్రిగారు ‘ఆంధ్రజయము’లో (ఆంధ్రసాహిత్యచరిత్రము త్రిక సంచిక 5. సూపు. 26) తిక్తనవిరాటపర్వ ములో నొకఘట్టమును విమర్శించుచు ‘వినోదార్థము కొంచెము ముచ్చ టివ నందితిని’ అని వ్రాసిరి. తిక్తనవిత్వము నర్థము చేసికొనునప్పుడు

గాని, విమర్శించునప్పుడు గాని యేమాత్ర మజాగ్రతగా నున్నను దప్పు డశ్రోవలోఁ బడుట నిశ్చయము. పూర్వకపుల మహాకావ్యము లన్నియు నిట్లే యున్నవి. ఒక్క తెలుఁగుననే గాక యితరభాషలయందును నీలక్షణము వర్తించును. అంగమున ఛాసరు, మిల్టన్, డైడెరు మొదలగు వారికావ్యములు, గ్రీకులో ఇలియడ్, ఓడిస్సిలు నటువంటివే. అంగవిమర్శకుఁ డగురస్కిన్ ఈతఱ కొకకారణముఁ జెప్పెను. (Ruskin's Kings' Treasuries) పూర్వకపులు తమకావ్యముల నభిలాషతోఁ జదువువారికే యర్థ మగునట్లును, వినోదార్థము చదువు నల్పజ్ఞులయొక వ్యర్థము గాకుండునట్లును నాతికఠినముగ వ్రాసిరనెను. అంతేగాక పూర్వకవికృతగ్రంథములను బఠించునప్పుడు మనచిత్తము వచ్చినట్లు కవులు వ్రాసిరా, లేదా యని ఖండింపక, వాఁనినుండి క్రొత్తవిషయములు గ్రహించు నుద్దేశ్య ముండవలె ననియు నుడివెను.

సుబ్బయ్యశాస్త్రి గారు తిక్తస వ్రాసిన 'అల్లదనంబున నడుపు మై కొనఁజూచు నడపుకాంతికి వింతతోడవుగాఁగ...' (విరాటప. ఆ1-245.) అనుపద్యము 'అనాయాసముగా బోధపడుట కనువగు పదములతో నడచుటలే ద'నిరి. దీనికిఁ గారణ మీసీసపద్యములో మూఁడు తత్పరు పదములు తప్పఁ దక్కిన వన్నియుఁ దెలుఁగుమాట లగుటయే. తదితరము లగుచోట్ల సామాన్యముగ నర్థముగాని పదములను దిక్తస వాడియుండ వచ్చుచు గాని, ఈపద్యమున నట్లర్థముకాని పద మొక్కటేనియుఁ గాన రాదు. శాస్త్రి గారిసంస్కృతవ్యామోహము వారు తిక్తసపద్యముతోఁ బోల్చుట కిచ్చిన యేనుఁగువారిపద్యముచేతనే తెలియుచున్నది. (ఇంచు క ముద్దులేనగవు...) ఈపద్యమునందు పది తెలుఁగుమాటలు తప్పఁ దక్కిన వన్నియు సంస్కృతపదములే.

ఉత్తరావయోవర్ణనము నారికేళపాకమునఁ బడిన దనుటవిచార్యము. ఈపద్యము కొలఁదిశ్రద్ధతోఁ జదివిన నర్థమగుచున్నదై కదలిపాకమున నున్నది కాని నారికేళపాకమున లేదు. శాస్త్రి గారు తమవిమర్శనములతోఁ బదాలిగ్యమా లేక శబ్దాడంబరమా పాదాదినేత్రాంత

వర్ణనమా లేక నేత్రాదిపాదాంతవర్ణనమా—అయి విషయములే చచ్చిం చిరి గాని, శిక్తనవద్యములోని భావగాంభీర్యమును గొలచిగానైన గమనింకలేదు.

అస లిచ్చట యువతీవయోవర్ణనప్రస్తావన మొదలు కని శాస్త్రి గాఁకి సందేహము వచ్చినది. కావ్యమున నేవర్ణనలు లేకుండ నుండునా? అదియునుగాక, ఉత్తర కథారంగమునఁ బ్రవేశించుట కిది మొదటిసారి. అప్పుడు ఉత్తర ముక్తు మొగ మెట్లున్నదో, యేవయస్సున నున్నదో, నృత్యవిద్యనేర్చుట కను వగనో కాదో, యనువిషయములు పైవద్యమున లేకున్నఁ బాఠకులకుఁ దెలియఁజాలవు. పైనుండి శాస్త్రిగారు విరాటుఁ డీవర్ణనను విజయునకు వినిపించినట్లుగా భావించి, అర్జునుఁడు పేడియగుటచేతను అతనికి భావిసంబంధముచే నుత్తర కోడలగుటచేతను నీశృంగారవర్ణన ముచితముగా లే దనిరి. ఇది పొరపాటు. ఈవద్యము కథాసందర్భముననుండి పాఠకుల కొఱ కుద్దేశించఁబడినది గాని విరాటునిచే విజయునకుఁ జెప్పఁబడలేదు. (జవ్వనంబు చెన్ను నివ్వటిల్లు చునికిఁ దెలుపుచుండ నుత్తర చనుదెంచె) ఉత్తర వరోక్షమున నున్నయెడల విరాటుఁడు వర్ణించి చెప్పవలయును గాని ప్రత్యక్షముగా బృహన్నల చూచునప్పుడు విరాటుఁ డేలచెప్పవలయును? ఇట్లు శాస్త్రిగారు పొరపాటుగా భావించుకొని, దానిని విమర్శించుట యెడమాపులకొఱకు వెతకిన టున్నది.

శ్రీసుబ్బయ్యశాస్త్రి గారింకొకయపోహఁ గూడ లో నై దానికిఁ దగినట్లుగాఁ బద్యముల నవ్యయముచేసికొని దురభిప్రాయపడియున్నారు. ఈసందర్భములు మూఁడుః రాజకుమారియోవనవర్ణనము పునస్సంధాన మందీరమును బ్రవేశించఁబోవునపు డున్న టున్న దనుట, విరాటుఁ డుత్తరపైఁ గనుకఱచిన చేష్టలు దీర్ఘవియోగసందృష్ట యగునాయకియెడ నాయకుని యనురాగచేష్టలవలె నున్న వనుట, బృహన్నలకుఁ గూఁతు నక్కగించుట యల్లునకుఁ బిల్లనప్పఁజెప్పినచోప్పున నున్నదనుట.

మొదటిసంగదేహమునకుఁ గారణ మేమాత్రమును గాన్పించును. యోవనమున నుండు స్త్రీవర్ణన మెవరు చేసినను వయోవిలాసాదులనే

గదా వర్ణించునది? 'జవ్వనంబుచెన్ను నివ్వటిల్లుచునికిఁ దెలుపుచుండ' అని తిక్తనయే వచించినాఁడు. యావనావిర్భావ మగుటచే నుత్తర వివాహయోగ్య యని తెలియుచున్నది. వివాహమును బునస్సంధానమును నొక్కడినముననే జరుగుట యాచార మగుటచే నుత్తర పునస్సంధానయోగ్యగా నున్నను దప్పేమియు లేకు. తరువాత నొకసంవత్సరమున కే యుత్తరకు వివాహ మై గర్భవతిగూడ నయ్యెను. ఇట్లుత్తరావస్థనము సందర్భించితముగా నుండ నీవిమర్శనమున కేమికారణమో తెలియుచున్నది. రాజకుమారి పునస్సంధానమందిరమునకుఁ బోవునపు డున్న ట్లుండుట కేమియాధారము లున్నవి? వచ్చునది సభామందిరమునకు, పిలిపించిన వాఁడు తండ్రి, పిలిపించునట్లేశ్వము విద్యాభ్యాసము. అస లుత్తరకు వివాహమే కానప్పుడు పునస్సంధానప్రసక్తి యేమున్నది?

రెండుమూడుసందర్భములందును విమర్శన మీధోరణి నే యనుసరించినది. సాధారణముగఁ దండ్రు లందఱును దమపిల్లలవిషయమున నిట్లే ప్రవర్తింతురు. కవుంగలించుట, ముద్దుపెట్టుకొనుట, తలను గోళ్ళతో దువ్వుట, ముఖములో ముఖముపెట్టి చూచుట, తండ్రులు సాధారణముగఁ జేయులాలనాం. తిక్తన యీయనురాగ చేష్టలనే యెంతయపూర్వముగా వర్ణించెనో చూడుఁడు:

చ. తిగిచి కవుంగలించి జగతీభుఁ డక్తమలాయతాక్షి నె

మొగము మొగంబుఁం గదియ మోపుఁ గరాంగుభులం గపోల మి
పుగఁ బుడుకుం బొంబొరి నపూర్వవిలోకన మాచరింమఁ గ
పుగుమ్మగ మాళి నుజ్జ్వలఁఖా కురచేష్ట యొనర్చు నర్చిలిక.

బ్రహ్మలకు విద్యాభ్యాసమునకై యుత్తర నవ్వగించునప్పుడును రాజీప్రేమనే గన్పెరిచినాఁడు. 'నాకహృదయ మలరు దీనియెడఁ గడు నార్ద్రమై యుండు' నని స్పష్టముగాఁ జెప్పెను. క్రొత్తగఁ బిల్లలను బాఠశాలలోఁ జేర్చునప్పుడు జనకు లుసాధ్యాములతోఁ దిక్తనవ్రాసెట్లు చెప్పుట మన మిప్పటికిని జూచుచుండుము. ఆభావములనే తిక్తన యెంత సహజముగఁ గూర్చెనో చూడుఁడు:

క. నెచ్చెలులతోడ నెంతయు, మచ్చిగఁ దనయిచ్చ నాడమరగినయదియై
విచ్చలవిడి గింతకుము, న్నిచ్చేడియ మెలఁగఁశిక్ష యెఱుఁగదు సుమ్మి.

ఆ. బాల కేళిమీఁద భరము గ్రమఁబున
విడువఁ గళలయందు వేడ్త సానిపి
నయముతోడ నర్తనంబుల శిక్షింపు
నెలఁత కేడుగడయు నీవ కాదె.

అంతకుముం దెన్ని సంవత్సరములు చురుపు నేర్చుకొనుచుండినచ, వెనుకటివారు ప్రేమాధిక్యతచేత “మ నువు శిక్ష యెఱుఁగఁడు, ఆటల మీఁద బుద్ధి పోకుండఁ జూడవలసిన ద”ని చెప్పుచుండు టందఱును నె ఱుఁగుదురు. శాస్త్రి గారి భావమును గుర్తింపక శిక్ష యెఱుఁగదు సుమ్మి” యన్నంతమాత్రమున “ఈచేడియ కిదివఱ కుపాధ్యాయునియొద్ద విద్య నభ్యసించువాడయే తెలియ దని నుడవుటచేత నిద్రియే విద్యాభ్యాసము నకుఁ బ్రాథమికదివస మగుచున్న”దని యూహించుట పొరపాటు ఈ వద్యములో “విరటుని వాగ్ధోరణి యల్లునకుఁ బిల్లనప్పజెప్పు చొప్పు నులసిలఁజేయుచున్నద”నుటయుఁ బాల వివరణముగ నున్నది.

‘తిగిచి కవులగించి’ యనుకద్యసందర్భమున “ఇది యు నుం గాక విరాటమహారా జే! పేరొలగమున నీలీల గాలికపై నింతటిమక్కు వను బ్రకటింప నెంచె? తనకుఁ గొనురితపైఁ గలయల్లారుమందను బృ హన్నలకుఁ జూపనమకటియా” అని సూదేహము వచ్చినది. కొంచెము నిదానించి యాలచించినచో నీసూదేహము వచ్చుటకు వీలులేదు. తండ్రి పిల్లలపైఁ జూపుననురాగము నజాతఃకరణము నుండి పొంగినచ్చు ప్రేమచేఁగాని యితరులకుఁ జూపుటకుఁ గా దని ప్రతిమనుష్యుఁడను నె తిఁగినవిషయమే. విరాటుఁడు కూతురిపై సంతటిమక్కువను జూపుటకు రెండుకారణము లున్నవి. మొదటిది యుత్తర రాజున కొంతకూతురు. రెండవకారణము గ్రంథమున దే లిఖితమై యున్నది. ‘అల్లనల్ల గదిసి ప్రాథవనిత కై నడి ముద్దియ ముద్దువుట్టఁ దనకు మ్రొక్కుటయను’ చిన్న పిల్లలు పెద్దమనుష్యులమాదిరి మాటలాశినప్పుడు గాని ప్రవర్తించినప్పు డుగాని తలిదండ్రు లధికానురాగముతో నెత్తికొని లాలించుట సహజము.

‘ప్రాథమికతైవడి మ్రొక్కుటయు’ ననుచోట శాస్త్రిగారికి మఱి యొకసందేహము వచ్చినది. నమస్తారాచరణములో భక్తివిషయములు వెల్లడింపవలయును గాని, యీప్రాథమిక యెరుల కని ప్రశ్న. ప్రశ్నకు సమాధానము ప్రశ్ననుండియే గ్రహించవచ్చును. ఆభక్తివిషయములు వెల్లడించుటకే ప్రాథమిక కావలెను. అన్నిపనులలోఁ బ్రాథమిక యె టవసరమో, నమస్తారాచరణములోఁ గూడ నట్లే యవసరము. కొండలు పెద్దవారు గూడ సరిగా నమస్తార మొప్పుట దెలియక పం డికిలిందుట మునుము చూచుచుండుము. చిన్నపిల్లలు నమస్తారములోని యర్థము దెలియునోయే చేతులను జోడించుచు. యువకులు బిశముగ నడుము వంచకుండ నమస్తార మిచ్చుదురు. వీరిలో భక్తివిషయములు తక్కువ. వృద్ధ లీవిషయముండుఁ బ్రాథమిక గనుక వంగివంగి నమస్తార మొనర్చెదరు. రాజాస్థానముననుండి, మంత్రిపుంగవుఁ డైన తిక్తన యీభేదముల నెల్ల గ్రహించియుండును. అందువలన నుత్తర బాలికయైనను ప్రాథమికతైవల నమస్తరించి నవ్వును ముద్దుపుట్టినది.

ఇంతలో శాస్త్రిగారి కొకవింత గాన్పించినది. “ఇతప్రసంగము సాగినను సవ్యసాదికి నుత్తర విరటునిచెల్లెలో, మఱఁదలలో, కూఁతురో, కోడలొ, మచుమరాలో తెలియనవకాశము చిక్కదాయెనట! రాజాస్థానాధ్యక్షమున మఱఁదలని గోడలనిగూడ ‘తిగిచి కవుంగలించు...’ కోనను కాఁబోలు! బృహన్నల వచ్చినతరువాత ‘తనకూఁతు విరాటుఁడు పిల్వఁబుచ్చె’(1-243)ని గ్రాథమునం దున్నది. రాజు కూఁతురిని దీనికొని రమ్మని యాజ్ఞయిచ్చినప్పు డెమటనున్న బృహన్నలకుఁ దెలియకుండ నుండఁగలదా? రాజు రహస్యముగా మాటాడె ననుకొనుట కేమియుఁ గారణము లేదు. రాజకుమారి వచ్చుటకు ముందు ప్రవేశమును దెలియఁజేయు రాజమర్యాదవలన నైనఁ దెలిసియుండదా? లేకున్న నుత్తర యభివాదన మొనర్చునప్పుడైనను, విరాటుఁడు లాలించునప్పుడైనను సవ్యసాదిగ్రహించఁడా? అర్జునుఁ డన్నివిషయములు జరిగినను దెలిసికొనక, రాజు ‘ఈబాలిక నాకూఁతురు’ అని చెప్పినఁగాని తెలియనంత మండబుదియా?

శ్రీశాస్త్రిగా రీక్రిందివచనములోఁ బ్రతిపదవిమర్శనము గావించి యున్నారు.

‘ఇన్ద్రియమున గాదిలికూతు నుపలాలించి, బృహన్నలదెసం గ నుగొని, సాదరదర్శిత్వచిరాననుండై యుమ్మగున నీకు నాటగఱకం దగు పాత్రం బగునే యని యడిగి...’ (1 248) ఇందు రాజునకు ‘దర్శిత్వ’ ముదయించట వెకిలిచేతయట! దర్శిత్వ మనిన ముప్పుదిరెడుపాపము బైటబడునట్లు నప్రవృత్తి యనుకొనిరికాబోలు! మహాపురుషులకు మహాహాస మొలకడము కదా. ‘మగువ’పదము సున్నితముగా లే దట. ‘పాత్ర’పదము శ్రోత్రియార్హమట! ‘ఇమ్మగున నీకు నాటగఱకం దగుపాత్రంబగునే’యని రాజుకుట మోటుగా నున్నదట! ఇంతకంటె నాణెముగా నుండువాక్యములను శాస్త్రిగారు వ్రాసివారు చూపఁడు: ‘ఈనా బిడ్డ నీకు శిష్యుడుగుట కర్హయా’ ‘ఈబాలిక నీమొద్ద విద్యార్థినిగాఁ జేరఁదగునా?’ తిక్తనవాక్యములోని మోటుదనముచు, శాస్త్రిగారివాక్యములలోని సౌకుమార్యముచు బహుళాభిప్రాయమును శాతకులే గ్రహించి యానందింతురుగాక!

శాస్త్రిగా రీవద్యములో నొకనూత్నవిషయముచు వెల్లడించిరి.
ఉ. ఆడుదనంబు నిక్షమున కారసి చూచిన లేకు పుంస్తవ్యముం
బోడిమిదప్పి యున్నది నపునకజ్జ మవశ్యభోగ్య మై
వాడిమి గల్గుశాపమున వచ్చె బుర్రాకృతకర్తభావ్య మె
వ్యాజును నేర్చునే తొలగవైవగ నోర్వక పోవవచ్చునే.

‘విజయఁ డిట్లు దనశాపహాపముల వర్ణించుకొనునా? అని శాస్త్రిగారిప్రశ్న. ఇట్లు శాపహాపముల వర్ణించుకొనుట కేమి యవసరము గల్గెనో, యీవద్యము వెనుకనున్నవద్యమును జదివిన యెడల బోధకడఁగలదు. విరాటుఁడు బృహన్నలవేషము లేదాకారవిశేషములకు భిన్నముగా నున్నందున ‘విభ్రమశ్రీ’యగు బెంపుచుం గలుగఁజేసి విభ్రాతృఁడు వేషిఁజేసినే’ అని చింతించి, తద్రూపకారణమును దెలియనేరక బృహన్నల నిట్లు ప్రశ్నించును.

క. ఏము నిను మత్స్యరాజ్య, శ్రీమహిమకు నెల్ల యుక్తుఁ జేయఁ దలంపం
గా మామనోరథమునకు, నీమాట విరుద్ధ మయ్యె నిది యెట్లాక్తో.

రా జట్లడుగుటచే బృహన్నల నిజశాపరూపములను 'ఆడుఁడనం
బు నిక్తమున కారసిచూచిన లేదు...' అని చెప్పికొనవలసివచ్చినది.
ఈపద్యమువలన బృహన్నల 'శుద్ధడబిదుఁడు'గఁ బొడకట్టుచున్నాఁ డని
శాస్త్రి గా రాజేపించినారు. కాని విరాటునికి మాత్ర మట్లు గనుపడలేదు.
'ఎవ్వఁడే నొక్కజగత్పూజ్యుండు గ్రీడార్థ మిట్లానరం దాల్చినరూపు గావ
లయు' ననుకొనినాఁడు.

వ్యాసభారతమున విరాటుఁడు బృహన్నలమాటలను నమ్మక మం
త్రులచేతను, నెరజాణలగు స్త్రీలచేతను బరీక్షింపఁజేసి తరువాత నంతఃపు
రములోనికి వదిలెను. శాస్త్రిగారు తిక్కనరచనకన్న 'పరిశీలింప నిదియే స
మంజన మగురచన' యని ప్రాసించి. కాని వ్యాసుని రచనపైఁ దిక్తనకూ
ర్పును బరిశీలింపుఁడు. వ్యాసభారతములో విరాటుఁడు బృహన్నలమా
టలను నమ్మకపోవుటకుఁ గారణ మెదియో తెలియదు. బుద్ధిమంతుఁ డగు
రాజు రూపసంభాషణామలచే నిజతత్వమును గ్రహింపవలెను గ ని
మంత్రులచేతను స్త్రీలచేతను బరీక్షింపఁజేయుట భావ్యముకాదు. కొత్త
వానిని బరీక్షించుట యన వా రబద్ధము చెప్పి రని యనుమానించుటయే
కదా! అట్టియవమానమునకు లోనై యర్జునునఁతటిమానధనుఁ డచో
టఁ గొలుపున కుండునా? ఈలోటును గ్రహించి తిక్తన మా ర్పనరెన్నెను.
తిక్తన భారతములోని విరాటుఁడు బృహన్నలశీలమును గుర్తింపలే నంత
మందబుద్ధి కాఁడు. బృహన్నల సభలోనికి వచ్చుచున్నప్పుడే యాతని
గుణశీలములను గ్రహించెను. చూడుఁడు:

మ. వనితావేషము గల్గియున్న యది చెల్వం బాడుచందంబు రా
దు నిరూపింప మహానుభావతయు నిర్దోషత్వముక రాజసం
బును శోభిల్లెడు నెవ్వఁడే నొకజగత్పూజ్యుండు గ్రీడార్థ మి
ట్లానరం దాల్చిన రూపు గావలయు మీ రూహింపుఁడా యట్లగుక.

ఇంతేగాక తనకూతురిని బృహన్నల కప్పగించునప్పుడు రాజు ముందాలోచనలేక వనిచేయలేదు. 'గారవమొంద నైపుణంబున నుచి తంబు మై నరసి పొచ్చెములేమి తదీయసేవ గైకొనటకు నిశ్చయించి' తనువార నుత్తరను బిలిపించెను. తిక్కన భారతములోని విరాటుఁ డిట్లుఁ గారవయుక్తముగను తాకికముగను బ్రవర్తింప, వ్యాసభారతములోని విరాటుఁడు 'బృహన్నల నపునకత్వము నాఁడువారిచేఁ బరీక్ష చేయించి శుద్ధ వైదికముగాఁ బ్రవర్తించె ననుటకు సందేహము లేదు.

వ్యాసభారతములో లేకున్నను దిక్కన యీఘటమునఁ గొన్ని ఖద్యముల నెక్కువగా వ్రాసెనని యొకయాక్షేపణ. కళాదృష్టిలోఁ దిక్కన వ్యాసభారతములోఁ గొన్ని భాగముల హెచ్చించియుఁ గొన్నిటిఁ దగ్గించియు వ్రాసినవిషయ మందఱును జర్పించినదే. చర్చితచర్చణముగ మరల నేను వ్రాయవలసినది లేదు.

మొత్తముమీఁద శాస్త్రిగారి విమర్శనయు నిష్పాక్షికదృష్టితో వ్రాసినట్లు లేదు. పునఃప్రత్యుత్తర మీయలేని పూర్వకపులకావ్యముల విమర్శించునప్పుడు సప్రాదయము లేకున్న గుణదోషముల నారయఁజాలరని మనవిఁజేయుచున్నాను.

కాల్పట్రణము.

— కొత్తపల్లి సూర్యరావు. —

ఏదోసందేహము కలిగినపుడెల్లఁ బెద్దల నడుగుచూచును వారు బకు లిడకున్న మరల జ్ఞప్తికేఁ దెచ్చుచూచును. కాల్పట్రణమేమి? వారిధి తటినున్నను లేకున్నను బలువురు కలువితముల బహువట్టణములను బలుకుచున్నారు. ఎవ్వరికిని నిశ్చయముగాఁ దెలియవచ్చుటలేదు. శ్రీనాథుఁడు బమ్మెరపోతనకుఁ గలబాంధవ్యమును వారి సమకాలికత్వమును దెల్పఁజాలకున్నారు. ఏమో, అనితోచుచున్నది, కావచ్చు, నని సందేహ

ములే యెందుఁజూచినను. వీరినివారు, వారిని వీరు కాదనుట-జౌననుట-
తోనే కాలము గడచుచున్నది. వారిధితలమునకు గుఱికి బారెఁ జెచ్చు
తగ్గుగా కనిగిరి, కడిరి, కాల్దిరి, కావలి యని కాగుఁగించుచున్నారు.
ఈనడుమ నొక్కరు శ్రీనాథుఁడు కన్నడదేశమువాఁ డనియు మనదేశము
నకు వచ్చి యాంధ్రము నేర్చికొని యాంధ్రులను మించిన కవియయ్యె
నన్నట్లు వ్రాసినారు. దానికిచ్చిన యాధారములు దుర్బలములుగానే
నాకుఁ గనఁబడినవి. ఇతరు లెవ్వరు దాని నొనని కాదని యింకను బలికి
నటు దెలియదు. నలుగురును జెప్పునాలుమాటలకు సాటియైనవే గాని
యామాటలు విశ్వసింపఁ దగినవిగాఁ గనఁబడవు. నాయూహ:—

“శ్రీనాథుఁడు సింహళదీప్తవహసి గావచ్చు—నని.” ఇట్టికిని సింహళ
మునుండి విద్యాభ్యాసమునకై సింగాలీలు సంస్కృతవిద్యార్థులు చెన్న
పురము వైద్యవిద్యనభ్యసించుటకును జిత్రలేఖనమునకును వచ్చుచుండుట
మనకు విదితము. అట్లే పూర్వులును వచ్చుచుండవచ్చును. శ్రీనాథుఁడు
విద్యాభ్యాసమునకు మనయాంధ్రదేశము వచ్చియుండును. కర్ణాటదేశము
నుండి వచ్చెనన్నట్లే సింహళమునుండి వచ్చియుండవచ్చునన్న బాధలేదు.
వైఁగా విద్యకైవచ్చి కేవలభాషాభివృద్ధి చేసికొన్న యితరదేశస్థులు మన
లను మించినవా రెందఱో యుండవచ్చును. మనము బహువ్యాపారు
లము; శ్రీనాథాదులు కేవల విద్యకొఱకే వచ్చియుండటం జూఱుకైన
వా రగుటఁ మనకంటెఁ బండితులు కావచ్చును. తర్వాత వారిధితటి
కాల్పట్టణము కన్నడదేశములో నున్నదేమో కాని తెనుఁగుదేశములో
“నిది” యని యెవ్వరును ధైర్యముగాఁ జూపినవారు లేరు. సింహళ
ములో వారిధితటిని (ఒడరేవు) గాల్పట్టణ మున్నట్లు భూగోళశాస్త్ర
ములోఁ జనువుకొన్నాము. కాబట్టి “వారిధితటిగాల్పట్టణ” మనిన నది
కావచ్చును. ఆగాల్పట్టణమున శ్రీనాథనితండ్రులుతాతలు నుద్యోగము
చేయుచుండ వచ్చును. “వారిధితటిగాల్పట్టణాధీశుఁ”డన్నది యపుడు సరి
పోవును.

ఆంధ్ర వాఙ్మయమునకు వ్యక్తిత్వములేదా ?

—రామమగుల వేంకటసుబ్బారావుగారు, విజయనగరము. —

“యతిప్రాసలు సంస్కృతమునుండియే తెలుఁగులోనికి వచ్చినవి. ఒక్కయతిప్రాసలే గాక ఛందశ్శాస్త్ర మంతయుఁ గూడ సంస్కృతమునందలి పింగళచ్చందస్సును జూచి రచింపఁబడినదే. సంస్కృతములో యతిప్రాస లున్న వనుటకు భారతచంపు, గీతగోవిందములే యుదాహరణములు. ఇంద్ర చంద్ర గణములు వాణీభూషణమునం దున్నవి. మొనటినుండియు యతిప్రాసలే కనుక, ఆంధ్రమున నుండినచో వానికి సరియైన తెలుఁగుపదము లేల యుండకుండును? నన్నయ యతిపారతంత్ర్యముచే గళారమునకు, వకారము వేసెను. పదమధ్యయతులు నన్నయభారతమునందు లేవు. సంధి, సమాస, శయ్యా, క్రత్యయాలంకారములన్నియు సంస్కృతమునుండి తెలుఁగులోనికి వచ్చినవే. సంస్కృతములోనిపదములు తెలుఁగులోనికి రాక పోయినఁ, దెలుఁగులోఁ గవిత్వము చెప్పలే రని యాతనియభిప్రాయ మైన ట్లాతఁడు రచించిన భారతభాగమునందలి సంస్కృతపద బాహుళ్యమును బట్టియే తెలియుచున్నది. బ్ర॥ శ్రీ॥ ఆకుండి వేంకటశాస్త్రిగారు సమస్తము సంస్కృతమునుండియే వచ్చినట్లు వ్రాసినారు. కావునఁ బర్యాలోచనచేయఁగాఁ నాంధ్రవాఙ్మయమునకు వ్యక్తిత్వము లేనట్లు స్పష్ట మగుచున్నది” అని కొండలు వాదించుచున్నారు.

ఈపైకారణము లెంతవఱకు వారివాదమునకు సహాయకారులగునో చర్చించి, యితర కారణములను బట్టియు, విజ్ఞుల యభిప్రాయములను బట్టియు, గ్రంథస్థోదాహరణములను సకారణముగా నిరూపించియు నాంధ్రభాషకు సంపూర్ణమైన, ప్రత్యేకత, వ్యక్తిత్వము కల దని లోకమునకు, నాయోపినకొలంది వెల్లడిచేయ నుద్దేశించితిని. ఇందలి గుణదోషవిషయమై వండితులు క్షీరసీరన్యాయము నవలంబింపవలసిన దని

నామనవి. ఆంధ్రభాషకు వ్యక్తిత్వము కల దని ఋజువు చేయవలసిన బాధ్యత యాంధ్రదేశీయులది య నాంధ్రసాహితీకత్రికలది యు నై యు న్నది. కావున నింతకన్నను విపులమైన వ్యాసరాజములను, ఆంధ్రభాషా కోవిదు లాంధ్రకత్రికలద్వారా లోకమునకు వెల్లడిచేయుదు రని యాశించుచున్నాను.

ఆంధ్రభాషలో సంస్కృతప్రాకృతసమవదములును, వ్యాకరణసంప్రదాయములును దద్భవవదములును విశేషముగా నగువడుచుండుటచే నాంధ్రభాష సంస్కృతప్రాకృతవదములను మని పెళ్ళురు దురభిప్రాయమునకు లోనగుచున్నారు కాని యది సమంజసము కాదు. ఏమాత్రమును స్వాభావికసంబంధము లేనిసంస్కృతముతో సంబంధ మున్న దనుటకంటె సోదరభాష లైనద్రావిడభాషలతోనే హెచ్చుసంబంధ మున్న దనుట యుక్తము. సంస్కృతవదములు తెలుగులో నగువడినంతమాత్రాన, తెలుగు సంస్కృతమునుండి పుట్టె నని వల్లుటకు సాహసించినచో, నితరభాషావదము లగు సోష్టాసీయ, కోర్క, రోడ్డు, దాఖిలా, మిఠాయి, సముద్గారు, కుగ్రీ, మొదలగువదములను బట్టి తెలుగు, ఆంగ్లేయతురుష్త భాషాజన్య మని చెప్పవలయును గదా ! ఆభాషలను వ్యవహరించు వారివలన, సాయాభాషావదములు, మన తెలుగులోఁ బ్రవేశించును గావున నంతమాత్రమునఁ దజ్జన్య మని చెప్పట యుక్తము కానేరదు. అట్లే తెలుగుకవులును, ఛందోవ్యాకరణకర్తలును, గూడ సంస్కృతములో నాటితేటిన పండితులు. నన్నయ తానుభయభాషాకావ్యరచనాభిశోభితుడ నని వ్రాసికొనియున్నాఁడు. ఆంధ్రసంస్కృతములం దసమానమైన ప్రజ్ఞకలవాఁ డని యాతనిభారతభాగమే చాటుచున్నది.

పింగళచ్చందమును రచించినవాఁడు పింగళనాగుఁడు. ఈగ్రంథమెవ్వడు రచింపఁబడినదో తెలియదు, కాని యీపింగళనాగుఁడే, నాగవంశములోనివాడైన నాగవర్మ యని కలువురు పండితుల యభిప్రాయము. అట్లైనచో నీతఁడు ౮ వ శతాబ్దిప్రాంతమువాఁ డగును. ఆంధ్ర భాష ౮ వ శతాబ్దినుండి మంచిప్రాచుర్యము కలిగియున్నట్లు భాషాశాస్త్రవేత్తల

కు విడితమే గదా! ఆకాలమున, స్వర్గము, ద్విపదలు, సీసములు మొదలయిన దేశీయవృత్తము లన్నియును వ్యవహారములో నుడుటచే, వానిని జూచియే నితఁడు, బాలవ్యాకరణమును జూచి హరికారి కలు రచించుటకు, తెనుఁగునుఁ జూచి సంస్కృతమున ఛందస్సు రచించి యుండనోవు. ఈపింగళనాగుని వాణీభూషణకర్తయు వృత్తరత్నాకరకర్తయుఁ బేర్కొనుటచే నితఁడు వారలకంటఁ బూర్వోదాహరణకు సందేహము లేదు. అట్లయినచో నీతఁడు మఱియు ముందువాఁడగును. ఆకాలమున, కన్నడము మంచియభివృద్ధిలో నున్నది. ఇప్పటికి 2 వేలసంవత్సరముల పూర్వమునుండియుఁ గూడ కన్నడమున వాఙ్మయ మగవడుచునే యున్నది. కనుక దానినిఁ జూచియైనను నితఁడు ఛందశ్శాస్త్రము రచించి యుండవచ్చును. అంతియేకాని, యాంధ్రకన్నడములను జూడకుండ నితఁడు ఛందశ్శాస్త్రమును రచించె ననువాదము నిరాధారము. గీతగోవిందమునందును, భారతచంపునందును, యతిప్రాస లగువడుచున్న వని ప్రతివాదకు లనుచున్నారు. ఈరెండంగ్రంథములునుగూడ, ఆంధ్రభాషయందు, సుప్రసిద్ధవాఙ్మయము వెలసినవిదవనే పుట్టుటచే నివి యాంధ్రంబును జూచియే వ్రాసి రనుటకు సందేహము లేదు. శ్రీకృష్ణకర్ణామృతమునందును, శ్రీకృష్ణదేవరాయలు రచించిన జాంబవతీపరిణయమునందును నచ్చటచ్చట యతిప్రాస లగువడుచున్నవి. ఆంధ్రకవిత్వమున నాతితేజిన నిపుణులే సంస్కృతకవిత్వము వ్రాముటవలన నిందుండు సాగసు నందును దీసికొని రా నుద్దేశముతో, నచ్చటచ్చట మెఱుంగులు చూపిరే కాని వేఱొండు కాదు. ఆంధ్రంబును జూచియే వాడి రనుట కిదియొక తార్కాణము. ఒకవేళ, తత్పూర్వమునందుఁ గూడఁ యతిప్రాస లగువడిన వని చెప్పినను నవి సకృత్తుగా నుండునేకాని, విరివిగాఁ గానరావు. ఆంధ్రకవులు సంస్కృతమునందలి శయ్యాలంకారముల నాంధ్రంబున నెట్లు చొప్పిరో; యట్లే సంస్కృతకవులు గూడ సౌలభ్యసంపాదవార్థమై తెలుంగునందలి మెఱుంగులను, సంస్కృతములోఁ జొప్పి రనిసంతమాత్రమున దోషమేమి? తమభాషలో లేనట్టియు, నుత్తమములైనట్టియు భావాదల

సితరభాషలలో నుండి తెచ్చుకొనుట ప్రతిభాషకును సహజమేగదా ! తెలుఁగులో యతిప్రాసలు సహజము లనుటకు, సామెతలే మన కుదాహరణము. కావున యతిప్రాసలు సంస్కృతమునుండి యాంధ్రములోనికి రాలే దనియు నాంధ్రభాషకుఁ బ్రత్యేకవ్యక్తిత్వము కల దనియుఁ బ్రతివాదకులు గ్రహించి తమయభిప్రాయమును మాచ్చుకొందురుగాక. తెలుఁగునఁ బదియవ పంక్తిచ్ఛందము మొదలుకొని యతి వేయవలయు నని, లాక్షణికు లందఱుఁ జెప్పిరి కాని, యెనిమిదవచ్ఛందమందలి విద్యున్నాలావృత్తమునందుఁ గూడ యతి యగుపడుచున్నది. అంతమాత్రమున రి వచ్ఛందము నుండి యతివేయవలె నని చెప్పసాహసించుమా ! ఏదో యెచ్చికముగా మాత్ర మందు పడిన దని చెప్పవలెను. సంస్కృతమునం దొకటి రెండవోట్ల యతిప్రాస లగుపడినంతమాత్రమున సంస్కృతమునుండియే యతిప్రాసలు తెలుఁగులోనికి వచ్చిన వని చార్యము నొడికట్టఁ జూచుట తగనివని. యతిప్రాసలే సంస్కృతమునఁ దొలుత ప్రారంభించఁబడినచో, యతిప్రాసలతోఁగూడి నియమబద్ధ మైన కావ్య మొకటియైన ను సంస్కృతమున నుండవలదా ? ఇంద్రచంద్రగణంబులు వాణీభూషణమం దున్న వని చెప్పిరి కాని యు దెచ్చుటను గానరావు. గ్రంథమును జూచి యీవాక్యము బహుశః అని యుండరు. “కావున నెట్లుచూచినను సంస్కృతములోనుండి తెలుఁగులోనికి వచ్చినట్లు తగిన నిదర్శనములు కానరావు. ఒకవేళ నయినచో నిటునుండి యటు తాటుమారై యుండవచ్చును.” బ॥ శ్రీ॥ బుట్టా శేషగిరిరావుపంతులుగారు కూడ పైయభిప్రాయమునే వారియుపన్యాసమందు వెలిపుచ్చి.”

“యతి ర్విచ్ఛేదసంజ్ఞకః” అని సంస్కృతమున గ్రుక్కత్రిప్పకొనుటకు మాత్రమే విశ్రాంతికొఱకు ఆపుస్థలమని యర్థము. తెనుఁగున నన్ననో, అక్షరసాజాత్యము యతి; ఇట్టి అక్షరసాజాత్యయతులు సంస్కృతములో నున్నవా? సామాన్యముగా నాంధ్రంబుదలి సమవృత్తలక్షణములు మాత్రము సంస్కృతోక్తములే యైయున్నను యతిస్థానములు మాత్రము వేఱు. కొన్నింటికి, ఆంధ్రంబున నొకస్థలమున సంస్కృతమున

మఱొకస్థలమున యతు లగువడుచున్నవి. గురుత్వ, లఘుత్వనిర్ణయవిషయమున బాదాంత్యాక్షరము వికల్పముగ గురువగు నను విషయమున పదాంతరస్థితిద్విత్యము పూర్వపదాంత్యవర్ణమునకు గౌరవము నిచ్చుననువిషయమున మాత్ర మాంధ్రచ్ఛందోరీతికి విలక్షణములు. అట్లు ప్రాసమును సంస్కృతములోని యనుప్రాసము వలె, నైచ్చికము గాదు. సంస్కృతమువారు శబ్దాలంకారములకొరకు కొన్నిప్రాసలు చెప్పిరేకాని, తెనుఁగునందువలె పాదద్వితీయాక్షరము ప్రాస యనిచెప్పలేదు.

తెనుఁగులోనే యతిప్రాస లున్నచో, వానికి సరియైన తెలుఁగుపదము లేల యుండకుండు నని ప్రతివాదకు లనుచున్నారు. 'యతి' యను సంస్కృతపదమునకు 'పడి—వళి' అనునవి తెలుఁగుపదములు. ఇవి యరవమాటతో సంబంధముకలవి. యతి విరతి మొదలగు పర్యాయపదములతోపాటు 'పడి, వళి' అనుమాటలను, లాక్షణికులు వ్యవహరించుచున్నను, దీని కొకయర్థవిశేష మున్నట్లు స్పష్టముగా కనుపించుచున్నది. "ఆద్యో వళిః" అనునాంధ్రశబ్దచింతామణిసూత్రమందును, అందు కనువాదములుగా నున్న తెనుఁగులక్షణగ్రంథములలోను, పద్యములందును "పడి-వళి" అనియె యున్నవి గాని యతి విరతి మొదలగు పర్యాయపదములలో మఱి యేదియుఁ గనబడదు. చూ.

1. చరణాద్యక్షరమే పడి.... కవిజనాశ్రయము.

2. పాదప్రథమాక్షరము, త్పాదిత మగు వళియసంగ-కావ్యాలంకారచూడామణి.

3. వాసనగల మొదలివ్రాయి పడి యనఁబరఁగున్-ఛందోదర్పణము.

4. చరణచరణమున కాద్యక్షరములు వళులయ్యె-అప్పకవీయము

ఈసందర్భమున, పడి-వళికి బదులుగా యతి-విరతి మొదలగు పర్యాయపదములలో మఱి యేదియు వాడఁగూడ దన్నట్లు తోచును. ఈయభిప్రాయమును, ఛందోదర్పణపీఠికయందు శ్రీ గిడుగు వెంకటసీతావతిగారు స్పష్టీకరించిరి. ఈవిషయమును వారలు పరిశీలించకయే తెలుఁ

గులో యతి అనుదానికి సరియైన తెలుగుపదము లే దని చెప్పటం
యు శోచనీయము. ఒకవేళఁ దెలుగులో, వానికి సరియైన తెలుగుప
దము లిప్పు డగుపదనంతమాత్రమునఁ, దెలుగులో నవి లే వని చెప్పట
నమంజనము కాదు. ఒకవస్తువు పూర్వమునను నిప్పునుఁ గూడ నుండవ
చ్చును. దానికిఁ బూర్వ మొక పేరుండి యుండును. అది క్రమముగా వ్యవ
హారమువల్లను, అన్యభాషాసంఘర్షమువలన నాపేరు పోయి మఱొక పేరు
రావచ్చును. అంతమాత్రమున నావస్తువుకూడ మన దేశములోఁ బూర్వ
ము లేదు, ఇండిన దానికి సరియైనపేరే యుండియును నని నెలవిచ్చి
నచో, నది, దీపశబ్దపర్యాయమైన, తిల్లిక, శబ్ద మాంధ్రంబున దొరకునం
తవఱకు, సంస్కృతమునుండి యే దీపము వచ్చినది కాని, తెలుగువార
లకు దీపము లే దని వాదించినట్లుగానే యుండును.

నన్నయ, యతిపారలంఛనముచేతనే గకారమునకు వకారము
యతివేయలే దనుట కాలని చింతామణిని శ్రీ వారు పరిశీలించినఁ జాలు
నని మామనవి. “క్వచి ద్గకారోవః” అనుసూత్ర మొకవేళఁ బ్రక్షిప్తమ
నుటకు సాహసించినఁ జెప్పలేము, కాని, సకలభాషావాగనుశాసనుఁ
డగునామహానుభావున కీకళంక మంటఁగట్టుట సాహసము. పలుగురు-
పలువురు. వేగురు-వేవురు. తొగ-తొవ. పగలు-పవలు. ఇత్యాదులందు
గకారమునకు వకారము, భాషాసంప్రదాయానుసారముగా వచ్చును.
కావున, గాకు వాకు, యతివేసెను గాని, యసమర్థుడై వేయలే దని
మామనవి.

పాల్కురికి సోమ నాథుఁడు-వృషాధిపశతకము.

— రేజేటి సత్యవారాయణాచార్యులుగారు-విజయనగరము. —

సామాన్యముగాఁ “దెలుఁగునఁ గవిత్వమేమి?” యనుదినముల
లోఁ గాలప్రవాహమున కెదురీది, యాంధ్రకవితాగౌరవమును నిలువఁ
జెట్టి యీకవివతంసుని గూర్చియు, సీతనికృతులను గూర్చియు నెఱుఁ
గని భాషాసేవకు లీదినములలో లేరనియే చెప్పవచ్చును. చాలవఱ
కీతిగ్రంథములు ముద్రితములై విద్యార్థులకుఁ బాఠ్యగ్రంథములుగాఁ
గూఁగ్రహింపఁబడివి. బ్రహ్మశ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు తమ
బసవపురాణపీఠికలో సీతనికాలమును గూర్చియు, గ్రంథములను గూర్చి
యు విశేషముగాఁ జెప్పిందిమున్నారు. కాని యారు “వృషాధిపశతక
మును” గూర్చి చిక్కదర్శనముగా వ్రాసిరి. కావున నీవ్యాసమున నాశత
కమును గూర్చియు, సోమనవ్యక్తిత్వమును గూర్చియు నిందుకవ్రాము
చున్నాఁడను. ఇది దధిప్రాయభేదము లున్నచోఁ దద్వల్లము సవరింతు
గాక !

ఈతని యీగ్రంథముచివరను 101వ పద్య మగు:—

చం. “బసవఁడు ప్రీతిఁ గైకొని యె భక్తిమెలున్ రదిముచె సోముఁడున్
బసవపురాణ మందు మును బ్రస్తుతిచేయును రఱుగాన నీ
యసమదయాధునితకు నంకిలిపాటు ఘటెలకుండ నన్
బసఁ గొని ప్రోవుచున్యు! బసవా.

అనుదానియందు బసవపురాణము సంతకుముందే రదించినట్లు
చెప్పుకొనియున్నాఁడు గనుక సీగ్రంథ మీతనిరెండవకృతి యై యుండ
వచ్చును. ‘మావండితమల్లికార్జునుఁడు ప్రస్తుతిచేయుఁగ నేర్పుని’న్ననుచు
(101 వ పద్యమున) మల్లికార్జునవండితుని సామాన్యునిగాఁ జెప్పియు
న్నాఁడు, కాని, యాతనియందుఁ బెద్దభక్తిని వెల్లఱిపలేదు. కావున నప్పు
టి కీతఁడు మడితారాధ్యచక్రము రదిపలే దని యూహించుట కవ

కాశము గలుగుచున్నది, లేకున్నచో నొకటిరెండు కద్యములతోఁ దనకుఁ గలభక్తిని బ్రత్యేకముగా వెల్లడించి యుండును, లేదా, మొట్టమొదట గురువుగా నైన స్తోత్ర మొకని యుండను.

శతకసామాన్యమునకు వలెనే దీనియందును 109 కద్యములున్నవి. కాని యందఱివలెనే నాల్గవపాదమంతను మకుటముగా నుంచక “... .. బసవా ! బసవా ! బసవా ! వృషాధిపా” యని నాల్గవపాదమందలి కొంతభాగమే యుంచుటచే నుత్పలచంతుకములు రెండును వాడుట కవకాశము లభించినది.

ప్రారంభమునందుఁ దనగురు వగు “గురులింగార్చుని” పేరుచ్చరించుచు శివుని విశేషణములతోఁ గలిపి సాధిప్రాయముగాఁ “శ్రీగురులింగ” యని యారంభించినాఁడు. తరువాత 49 కద్యములవఱకును సామాన్యముగ శతకములకై లితో శివపరమగు స్తోత్రములు మాత్రము చేసెను. అందు నూటికిఁ దొంబదియైదుచొప్పున సంస్కృతపదములే గలవు. సామాన్యకవుల కందని కవితావైదుష్యములు గల వనుట కీతక మొక్కటియే చాలును. చూడుడు:—

ఉ. స్వీకృతభక్తలోక ! యశశీకృతకర్తృశవావదూక ! యూ

రీకృతసద్వివేక ! యురరీకృతజంగమభక్తిశూక ! దూ

రీకృతమృప్తపాక ! యథరీకృతవేదవిరుద్ధతాద్ధచార్వాక !

... .. బసవా ! ... ..

యను మున్నగు కద్యముల సనుకరింపని శతకకవి యేడీ ? కొన్నియెడల మూఁడు పాదములవఱకు విచ్చేద మొదని యొక్కసమాసమే. చూ. ప. 43, 46, 47.

కవితయందు వింతపద్ధతులు చూపుశతకకవుల కల్పనల కీతనిదే భిక్షు యనవచ్చును. మొకటి 49 కద్యములను జూచినంతనే దాశాధిశతకము మున్నగుశతకము లెన్నో జ్ఞప్తికి వచ్చును. ఏకద్యమును బరిశీలించినను యమకానుప్రసలతో నిండియుండును. అతియశాక—

చ. ఇహవరసిద్ధ సిద్ధవృషభేశ్వర యీశ్వరభక్త భక్తహృ
ద్గహనవిలోక లోకహితకారణ కారణజన్మ జన్మదో
షమారణదత్త దత్తపునన్నిభ సన్నిభమాప రూపని
ర్వహణశరణ్య మయ్యబసవా ! ... ..

అని యక్కడక్కడ ముక్తపదగ్రస్తయముముగూడ గ్రహింపఁబడి నది. చూ. పద్యసంఖ్య 66, 107, 108.

“సన్నతజంగమాగమము స్వాతిజలంబులు” అను 67వ పద్యము మొదలుకొని “భీమగజంబు డీకొనిన” యను 79 వ పద్యమువఱకును బసవేశ్వరుని లీలలను జాలవఱకు వర్ణించియున్నాఁడు. బసవపురాణ మున విపులముగా వర్ణించిన విజ్ఞలుని తిరస్కరించుట యాతనిధన మంత యు భక్తుల కప్పించుట, బ్రాహ్మణద్వేషము, వారిలో వాదించి యమా నుచర్యలను జూపుట మున్నగువాని నిందు సంక్షేపముగా నొక్కొక పద్యమునఁ జెప్పియున్నాఁడు. తరువాత 79 వ పద్యము మొదలుకొని 102 వ పద్యము వఱకు నొక్కొక్కని నొక్కొక్కపద్యమున నిరుపదిమ గురుభక్తులను, వారిచర్యలను బ్రశంసించినాఁడు. వీరిలో జాలవఱకు బసవపురాణమునం దుపాఖ్యానముల వివరముగా వర్ణింపఁబడినవారే.

అక్షులమున నీతనివంటి కవితావేశముగలవఁ డిం కొఁకఁడు లేఁడన వచ్చును. అదియఁగాక యీతని పాండిత్య మొకటి యసాధారణ మైనది. ఈరెంటియం దేయది కారణముగా నైన నేమి యీతఁడు దన కృతలయం దనేకము లగుకవితాశిల్పములను జిత్రించినాఁడు. అవియే యీతని వ్యక్తిత్వమునకు నిదర్శనములుగా నున్నవి. ఈతని శతకము నుండి యిట్టివానిని గొన్నిటి నిటఁ జూపుచున్నాను.

ఉ. “హృన్నలినే స్థరామి భవవీయకదద్వితయం భవాలన
స్విన్నతనుశ్రమాపహ మశేషజగత్ప్రణతం మదీయనీ
వృన్నదయానిధే! యనుచు సంస్మృతభాష నుతింతు నిన్ను”

చ. “వరమనె యన్నె యాండవనె పన్నుగతానె యనాథనాథనే
పెరియవనే పులిందవనె పేరుడయానె పిరానె యక్కునే
తరిమురి యయ్యనే యనుచు ద్రావిడభాష నుతింతు”

చం. హనుళేయ రెన్న రక్షిసువు దారయ లెన్నవనీత నెందును
న్నిసివుదు నిమ్మడిం గెరగ నిన్నుప్రసాదియె నిమ్మదాత్తవే
కసిగతి యంచు భక్తి నినుఁ గన్నడభావ నుతింతు...."

అని యానీతిగా సంస్కృత, ద్రావిడ, కర్ణాట, మళయాళాది భా
షలందుఁ గవిత్వము చెప్పినాఁడు. ఇత నూఁకుండక జానుతెనుఁ గిట్టుది
యని వాచ్యముగా నుడువుచు—

“బలుపాడతోబుచ్చీరయును బావపెంల్ గిలుపారుకన్న వె
న్నెలతల జేఁదుకుత్తుకయు నిండినవేలుపుటేలు వల్లుపూ
సలుగిలతేని లెంక నని జానుఁదెచుంగున విన్నవించెదన్
వలపు మదిం దలిర్ప బసవా... ..

అను నీవద్యమున స్వప్నము చేసినాఁడు. మఱి కొన్నిటియందు
సంస్కృతాంధ్రములు, సంస్కృతద్రావిడములు, సంస్కృతకర్ణాటకములు,
గలిపి మణిప్రవాళములను సంగ్రహించినాఁడు. తుదకొక్క వద్యముననే
పైఁ జెప్పఁబడిన భాషలే గాక యనేకభాషల నుపయోగించి మణిప్ర
వాళములకుఁ దోడు నవరత్నకాంతులను సమ్మేళనము చేసినాఁడు.

పైఁ జెప్పఁబడినరీతిని భాషయందే గాక భాషములందుఁ గూడఁ
నీతని యావేశము గన్పడుచున్నది.

“భ్యాతయశఃప్రపూరిత జగత్రితరూయ సమోనమో.... ..

సముద్యోతనృపాయతే యనుచు నుత్సౌతన్ బ్రవృత్తింతు ”

“ఆ పుగణప్రవిష్టసకలా హారాయ.... ..

....యనుచు దీనగతిఁ బ్రవృత్తింతు నిన్ను.... ..”

“ఓల్పితలింగ జంగమసుఖస్ఫురణాయ.... ..

....యనుచు గౌరవలీల నుతింతు నిన్ను న

స్వల్పతర ప్రభావ ! బసవా !.... ..”

ఇట్లేవిషయములందే గాక మతవిషయకము లగుసందర్భములం
దీతనియుద్వేగ మెన్నఁదగినది. శివకవుల కిట్టియావేశ మున్న దని గాని,
మనసోమన, యట్టివాఁ డని నిరూపింపఁ బూనుటగాని పునరుక్త మయ్యు

ను బ్రకృతమున నీశతకమునఁ గూడ నట్టివిషయము లిమిడి యున్న వని నిరూపించి విరమించుచున్నాఁడను.

తైవులమతోద్రేకమును మించినయద్రేకము మఱియొకరి కుండుట కల. ఆవిషయమున వారు మహమ్మదీయులకన్న మిన్నలు. వర్ణాశ్రమధర్మములను దృఢీకరించి యేజాతివాఁడైనను శివభక్తుఁడు పూజ్యుఁడే యట! సోమన కొన్నిచోట్ల “వర్ణనిరాసకాయ... బసవా” యనునట్టి సంబోధనలు చేయుట యటుండఁగా భక్తులను గూర్చి చెప్పఁబూని ‘శుభమస్మి’ 79 వ కద్యమున చాళిమోచనము ప్రశంసించినాఁడు. కాని తైవులను దక్షిణవారు వర్ణసంకరు లనిమాత్ర మనరాదు. అట్టియొక బ్రాహ్మణులకు, వీరికిఁ గల్గుస్వర్థలను గూర్చియును సోమన 71 వ కద్యమున సూచన చేసియున్నాఁడు. వర్ణవిహీనుఁ డందు ద్విజవర్గము గళమెత్తి పల్లినంతనే శివనాగయగారి కరంబులందు నమృతధారలు చూపి “నద్యస్థుఁ డితండ” యనిపించినాఁడట! బసవఁడు! తాము స్వయముగా “నాశ్రితధర్మాధర్మవిసర్జిత!” “వర్ణనిరాసక!” యని సంబోధితురు గాని బ్రాహ్మణులట్టియన మిచ్చుకద మువయోగింపరాదట! అట్టిదేవు మెంతయున్నదో చూడఁడు:—“వరగుణదీప్త! భక్తజనవప్త! తృణీకృతనిప్త!” యని బసవని సంబోధించినాఁడు. వేదబాహ్యులు వీ రని యప్పటివారు నిరసించుచుండిరి గాఁబోలు! “మయిండ్లఁ గుక్కలు గూడ వేదముఁ జనువఁగల” వని సమర్థించుటకై “కల్లిదేవుని” ప్రశంసించినాఁడు. చూ 98 వ.

దేవుఁడు వేటు, గురువు మార్గదర్శకుఁ డనుట గాక గురువే శివుఁడు, శివుఁడే గురు వనువాదము స్థిరపఱచుట కీశతకమున “బసవా” స్తవమే చాలును. అంతతోఁ గాక భక్తులెల్లరు ను భగవంతునకు నన్నదమ్ములనియు, స్నేహితు లనియుఁ జెప్పకొను నలవాటు తైవుల కున్నది. అయ్యదియు నీశతకమునఁ జూడఁదిగును.

“నద్యశః పాత్రుఁడు‘కిన్నరయ్య’కును బ్రాశంఖు డగునిన్ను—

ఆ, “కక్కయ”గారి విడ్డఁ డనఁగా నుతికైకిన నిన్ను—

అరియమరాజుగారి పరమాపుండ్ర వై న మహానుభావ!" వేయేల? యేభగవంతునిగూర్చి వైష్ణవులు త్వద్భుత్వ భృత్య, పరిచారకభృత్య భృత్య, భృత్యస్యభృత్య"యని తమ్ముఁ గూర్చి యనుకొందునో యట్టి వానిని గూర్చి శైవు లే మందునో! చూచితిరా! ఈశతకమున:—

“ఆ, శంకరదాసి దేవునకు సదృటుఁ డంచు నుతింతు నిన్ను”

. మోళిగమారయకూర్చిబంట !”

“ఆ, కలికేత బ్రహ్మయకు స్తుతిభృత్యుఁడ”

అని యిట్లనేకసందర్భములు గలవు.

ఇట్లు శైవసంప్రదాయానుసారముగా ననేకవిధముల నుచ్చరించె ను గాని యీతని యంతర్భూత మాత్రము ప్రతిపద్యమునకును ద్రవీభావము నొందుచునే యున్నది. లోకవిడుబనకై యనేకము లగు కవిత్వావైచిత్ర్యలఁ జూపుచు వర్ణించి వర్ణించి యావేశముతోఁ దుదకు వెట్టియెత్తినవానివలె నే మనుచున్నాఁడో చూడుఁడు. శతక ములకు “బసవా ! బసవా! యనుచు నోరారఁ బిల్చుసంబోధనములు చాలక:—

చం. బసవనిధానమా ! బసవభవ్యనిధీ ! బసవామృతాంబుధీ !

బసవమహానిధీ ! బసవభర్తగిరీ ! బసవామరద్రుమా !

బసవమహాబలీ ! బసవబండరువా ! బసవోల్లసన్నణీ !

❖ వసిగిని ప్రోవుమయ్య బసవా ! బసవా ! బసవా ! వృషాధిపా.”

అనుచుఁ బద్యమునంతను బసవపదభూయిష్ఠముగాఁ జేసి వైచేను. అట్లే తనువాతిపద్యమునను, లోకము దొకని కొకఁడు దయాపాత్రుఁ డగుట తెన్నివిధము లగు సుబాధము లుండునో యన్నిసంబంధములను, దనకు బసవనితోఁ గల్పించుకొని “యెట్లుఁహించినను నీకు దయాపాత్రుఁడనే సుమా ! యని తెల్పుచు:—

ఉ. నాయొకయుండ ! నావిభుఁడ ! నాహృదయేశ్వర ! నామనోరమా?

నాయిలవేల్చి ! నాపరుఁడ ! నాగురులింగమ ! నాదుజంగమా !

నాయధినాథ ! నాపరద ! నన్నుఁ గృపామతిఁ బ్రోవుమయ్య దేవా!

యమిబృందపంద్య బసవా ! ... ..” యని ప్రార్థించినాఁడు.

తుదకుఁ దనవెట్టిమొట్టి ప్రాణములు తనకే వెక్కిరి మనిపించెఁ గాఁ
బోలు ! ఇట్లనుచున్నాఁడు:—

ఉ. “నోకి వచ్చిపల్లు నిను నూఁబువిధాబులఁ బ్రస్తుతితునే

నేరుతు నేరఁ బొమ్మవక . . . . . కైకొనఁగాఁదగు గౌరవంబునక.

ఇట్లు నూటకొమ్మిదివద్యములు మాత్రము గల్గుశతకమునందు
నిట్టిచుహసీయావేశముతో ననేకములగు కవితారీతులఁ గన్పఱచి, తరువా
తిశతకపుల కేమి సామాన్యకపుల కేమి మార్గదర్శకుఁ డగుచు శివకపు
లలో నగ్రగణ్యుఁ డగు నీ విద్యవైచిత్ర్యముఁ డాఘ్రు కెల్లరతును శ్లా
ఘాసాతుఁ డని చెప్పకతప్పదు.

గ గ న వాణి.

—సాహిత్యవికారద, కాశీభట్ట సుబ్బయ్యకాస్త్రిగారు- కాకినాడ.—

మొన్న చెన్నపురమునఁ గ్రాతగా నెలకొలుపఁబడిన గగనవాణి యంత్ర (Radio) సవిధమున మ॥ రా॥ రా॥ రావుసాహేబు శ్రీగిడుగు రామమూర్తిపంతులుగారు సజీవభాషనుగూర్చి ఘనధ్వనమును బ్రకటింపఁజేసి యున్నారు. ఆమిఁటిజానుపలుకులనీట, ఈజ్యేష్ఠబహుళ దశమి గురువారము వెలువడిన యౌధ్యవత్తికారాజమునఁ బ్రకటితమైనది. దానిం గొంచెము వరామర్శింప నెంచి, యీవ్యాసమును వ్రాసి యుంటిని, కావున సహృదయులు సాంతముగా దీనిం జనువఁ బ్రార్థితులు.

ఈగగనవాణిశిరోభాగమున “సజీవ మగుతెలుగు, ‘గ్రాంథికభాష దేశభాషగాదు,’ ‘ఈకృతకభాషవల్ల దేశంలో విద్య వ్యాపించడం లేదు” అనుమాటలు మకుటీకరింపఁబడి యున్నవి. వీనిబట్టి శ్రీ రామమూర్తిపంతులుగారిలంపున గ్రాంథికభాష సజీవమగుభాష కాదనియు, వ్యావహారికభాషయే జీవకళాశోభిత మగుభాష యనియు, విదిత మగుచున్నది.

మఱియు వీరిప్రసంగము కొంత సాగినంత “గ్రంథాలభాష క్రమంగా భ్రష్ట మవుతుంది” అని వేఱొకతలవ్రాత యతుకఁబడినది. ఇంక చీ గ్రాంథికభాషకు ముప్పు తప్ప దని సిద్ధాంతీకరింపఁబడిన దన్నమాటయే. ముం దీశిరోలేఖలయందుఁ బొందుపఱుపఁబడిన భాష సజీవమో లేక నిర్జీవమో నాడీవిజ్ఞాననిపుణు లగుకోవిదులు నిశ్చయింపవలసి యున్నది. కావున, పైశీర్షికావచనములలోనిశబ్దములవిభాగించి చూపెదను.

“సజీవ మగుతెలుగుభాష,” ‘గ్రాంథికభాష దేశభాష’ గాదు, ‘ఈకృతకభాష’ ‘విద్య’ ‘గ్రంథభాష’ ‘క్రమ భ్రష్టము’ ఈవదము లన్నియు, పంతులుగారు హతమొనర్చిన గ్రాంథికభాషకుఁ జెందినవి కాని, సజీవ మగుతెలుగుభాషలోనివి కావు. ఇవి పోగా నిలిచి యున్నవి-వల్ల, శంలో, పించడం, మంగా, అవుతుంది, ఈరూపములే సజీవభాషకుఁ జొదినవి.

శ్రీవంతులుగారు జీవకళాలసిత మగువ్యావహారికభాషలో మృతము లైనగ్రాంథికభాషాపదముల నేల చొనిపిరో! ఎచటనైన జీవించియున్నవారి నడుమఁ జచ్చిరవారిమేచుల నుండనిత్తురా? ఆమృతదేహముల నేటి, వేటుచేసి వానికి దహనసంస్కారమో, లేక ఖననకర్తమో, చేయకుండురా? శ్రీ వంతులవారు గ్రాంథికభారతినీ జంప నభిలషించుచున్నను బాపము వారి శిఖని మాత్ర మాభాషామత్సర్జకమృతముచు బోసి, జీవకళావిలసితను గాఁ జేయుచున్నది.

పైని వివరింపఁబడిన తల్పవ్యాతలలోని మాటల నటించి, యువన్యాసగర్భమున, వంతులవారు జోడించిన జానుచుడులజాలు నాలోకింపుడు. “సారస్వతము గల ప్రతిసంఘములోనూ వాడుకలో ఉన్న భాషనే దేశభాషగా స్వీకరించి ప్రజలు అభ్యసిస్తారు. ప్రచారంలో లేని భాషలో రచితమైన గ్రంథాలు గొప్పవైతే ఆ భాషను అభ్యసించిన పండితులు ప్రచారంలో నున్న భాషలో సామాన్యులకోసం అనువాదములు చేస్తారు.”

ఈమహావాక్యములలో నున్న పదము లన్నియు నిందుమిందుగా వీరు మృతభాష యని పాణింపరుమును మ్రోగించుచున్న గ్రాంథికభాషావయవములే. ఇక “నూ, సిస్తారు, చారం, చేస్తారు” ఈవియావచత్వము మే వీరిజీవభాషకుఁ జెందినది. ఇట్లుచక్కైరపొగలిలోఁ గంకరతాలవలెఁ గొలఁది యకభ్రంశము లున్నమాత్రాన ని దంతముచు వ్యావహారికభాష యగునా?

కంటిరా! వంతులవారెట్లు మృతామృతకళేబరముల నంటఁగట్టుచున్నారో! ఒకవ్యక్తి మృతమాయె నన దానియనయనము లన్నియు నిర్జీవములే యగును గాని కొన్నిజీవకళాశోభితములై యుండునా? ఆ హతభారతీశరీర భాగములతోడ సజీవభాషావయవములఁ బోషించ నగునా? ఐన్నీటను బాకమును గలపినట్లు సౌజీవినీవాణిలో మృతసాహితీ దేహభాగముల మేళవించుట యమంగళావసాము కాదా?

ఇట్లు మృతసాహితీపదములఁ బట్టినఁగాని వ్యావహారికభాషలో ముచ్చటగా మూడుపంక్తులనైన వ్రాయటకు నవ్యభాషాపరిజ్ఞులకే శక్తి లేకున్నయపుడు వీరశిష్యగణములమాట చెప్పవలె? మఱియు వీరి యాకాశవాణిలో “పిషయం ప్రధానమైనది. శబ్ద కాదు, శబ్ద శరీరం వంటిది నీ! దాని అర్థము ప్రాణమువంటిదిన్నీ! కదా!” అని సెలవిచ్చిరి. అట్లుగఁచోఁ బ్రాణ మగునర్థమును విడిచి, ప్రాణహీన మగు వ్యావహారికభాషను సాధింప నింతటితాఁడవ మేమిటికి?

అర్థము ముఖ్యము కాని, శబ్దము కా దనుట సరియగు వాదము కాదు. కారణ మేమన నర్థము శబ్దార్థయము కాని విడి ముడి వస్తువు కాదు. అందుచే మనోహరారములఁ దెలియఁగోరుచో మంజులకదముల నాలింపవలయును. శబ్దార్థము లవినాభావసంబంధము కలజంటలు.

కావుననే సాహిత్యతత్వజ్ఞు లగువిద్వాంసులు కావ్యనిర్మాణమున వాని కగ్రస్థాన మొసంగియున్నారు. “వాక్యం రసాత్మకం కావ్యం” అని సాహిత్యదర్పణకారుఁడు బోధించియున్నాఁడు. అనఁగా రసాత్మక మగువాక్యమే కావ్యము. అని భావము. వాక్య మన శబ్దసముదయమే. మఱియు “రమణీయార్థప్రతిపాదకః శబ్దః కావ్యం.” అనఁగా శబ్దమాత్రమే కావ్యము, అని రసగంగాధరకారుఁడు నుడివియున్నాఁడు. కవికులతిలకఁ డగుకాళిదాసమహాశయుఁడు “వాగర్థావివసంకృతా” అని వాగర్థములకు సమ్యక్సంబంధమును బ్రకటించియున్నాఁడు. అందుచే నర్థమే కాని శబ్దము ప్రధానము కాదనుట పొరపాటుమాట కాని సూటిబాట కాదు. శబ్దము వినా అర్థ ముదయింపనేరదు.

కాలుగంటకాలములో నురవడితో నుపన్యాసమును సాగింపవలసియుండుటచే గాఁబోలుఁ బంతులవా రర్థశూన్యము లగుశబ్దములఁ గొన్నిటినిఁ జాటవిడిచియున్నారు.

ఇత నొకసంగతి “చిన్నయసూరిగారి నీతిచంద్రికలోనిభాష వంటిది సామాన్యజనులకోసం రచించిన గ్రంథాలకు వుచితం కా దని, కీర్తిశేషులయిన సామినేని ముద్దుకృష్ణమ్మ నాయుడుగారు డబ్బెయ్యేండ్ల

క్రిందట ధన్యుకాసుమునగుగా వుండేవారను, ఈలాగుననే వెంకటగిరి సంస్థాన ప్రభువులు గొప్పవండితులు కీ. శే. శ్రీ వెలుగోటి నిర్వజ్ఞకుమారయారచేంద్ర భూపాలవహారాజువారును అనేకగ్రంథముల వాడుకభాషలో రచించి, అట్టిగ్రంథములకు అట్టిభాషే తగిన దని సిద్ధాంతం చేసి వారు." అని వంతులవారు వాక్రుచ్చియున్నారు.

కాని పైవందితప్రభువులు "అట్టిగ్రంథములకు అట్టిభాషే తగిన దని" సిద్ధాంతం చేయటంచే, ఆగ్రంథములు భాషప్రోథములు కాని సామాన్యవాచకము లని, విదిత మగుచున్నది. అట్టి యల్పరచనలు కొన్ని పైవారు సిద్ధాంతీకరించుటకు మున్ను చాలకాలముక్రిందటనే వ్రాయబడియున్నవి. వానిని వీ యీంపలేదు కాబోలు. ఇట్టిసామాన్యశయ లెప్పుడు నుండురు.

జనసంఘమున సంఖ్యాబాహుళ్యము గలకార్యములు జయప్రదము లగుటయు, అల్పసంఖ్యాకములు వీగిపోవుటయుఁ బ్రాజ్ఞవిదితము. కావున, భాషాతత్వములనామూలాగ్రచుఁగా నెరింగినవెక్కురు విద్వాంసులు సుకావ్యసర్థామనకు గ్రాధికాంధ్రభారతీయే యర్హ మని, ప్రబోధించుచు, నొక కుదాహరణములుగా మంజులవదకదంబసుందరములును, మధురాధిభువనములు నగునసంఖ్యాకగ్రంథములఁ జూపుచుండ వ్యావహారికభాషలో నేయొకదొడొక వ్రాసినసాహిత్యములఁ బెద్దగాఁ జేసి, సాహిత్యరచనకు వాడుకభాషయే సమంజస మనుట యెట్టి తర్కనూతెలియ కున్నది !

మఱియు వంతులవారు "ఇప్పుడు లోకవ్యవహారంలో తాండవం ఆడతూవున్న వాడుకభాషలో గడ్యంపద్యం రచిస్తూ ఉన్న వారు ఇప్పుడు వందలకొలదిగా వున్నారు" అని గ్రాధికాంధ్రము వ్యావహారికరంగమున మృత మై నేలఁగూలిన దనియు, ఇప్పు డాసీమను వ్యావహారికాంధ్రప్రబంధకబంధములు తాండవ మాడుచున్న వనియు ఘోషీకరించుచున్నారు. పాత మిఠి నుత్తరాసోదరునికీర్తిసాధము నేలపా లాయె నన్నమాటయే ! కట్టా ! గులకతాలు గుట్టలుగాఁ బుట్టుచున్నమాత్రాన జాతిరత్నములకు విలువ లే దని, బూరల నూఁడుట యేటిమాట !

ప్రస్తుతము నవ్యసాహిత్యనాటకరంగముపై తాండవిస్తూన్నదం తయ్యశ్రీవంతులవారు ప్రేషిస్తోన్న శిష్టవ్యావహారిక భాషాయోషయేనా? చెత్తాచెదారంపుసాంపులతోఁ జెలరేగుచున్న నవ్యగ్రామ్యసాహిత్యభాషా స్వరకీని బంతులుగారు గుర్తిస్తే బాగుంటుం దని తెలుస్తాను.

శ్రీవారు గ్రాధికాంధ్రము మృత మైన దనియు, దానిసానమున నవ్యసాహిత్యము తాండవించుచున్న దనియు, సజీవ మగుభాష వ్యావ హారికమే కాని గ్రాధికము కా దనియుఁ బ్రాగల్భ్యకదనాదములఁ బూ రించుట వేగిరపాటుకాని పరిశీలనపాటవము కలమాట కాదు. వినుఁడు నవ్యసాహిత్యకండితసామ్రాట్టు లగురాజునామకమహాశయులు పావన మగుకృష్ణాపత్రికలోఁ జిత్రించిన నీలవేణీగానమును.

“ఏనాటికైనా విశిష్టగుణోపేతమైన రచనయే పదికాలాలపాటు నిలుస్తుంది. ఇంక తుక్కుదూగరా ఏగాలివానకో లేచిపోయేదే” అని నవ్యాసభ్యుకవితలు మాసిపోవునవే కాని నిలుకడగా నిలువఁ జాలినవి కా వని తెలిపియున్నారు.

మఱియు నీగగనవాణిలో “ఇప్పుడు మనరాష్ట్రంలో ముత్రిగా డిన్న శ్రీగోపాలరెడ్డిగారు వ్యావహారికభాష నాదరించడం, శ్రీపీఠా పురంయువరాజువారు “స్వార్థత్యాగము” అనేనాటకము వ్యవహార భాషలో రచించి ప్రకటించడం, శ్రీకాశీపట్నపు కొండయ్యగారు “విశ్వ రూపు” అనేపేరుగల గ్రంథము ఇట్టిభాషలోనే రచించడం (ఆంధ్రవిశ్వ విద్యాలయమువారు దానిని ప్రకటించడము ఇవన్నీ దేశభాషాభ్యుదయ మునకు శుభసూచకములు) అని నవ్యసాహిత్యమున కపూర్వభాగ్యోద య మైనట్లు వ్రాసికొనియున్నారు.

కాని యన్నలారా ! పైన నఖిరేఖాంకిత మైయున్న నాక్యము లోనిభాష మీరు మరణింపఁజేసినగ్రాధికాంధ్రములోనిది కాదా? వేగి రపాటు వీడి యోజింపుఁడు. శాంతమువంటి వంట వేయిండు లేదునుడి.

వంతులువారు తమనవ్యసాహిత్యభాషకు నొకమంత్రిపుంగవుని యాదరమునను, మఱియొకయువరాజకుమారుని కారుణ్యమునను, ఇంక

నాకకవికంతీరపుని యభిమానమునను, మఱియొక విశ్వవిద్యాలయము ప్రాపునను మహాభ్యుదయప్రాప్తి సమకూరియుండ మా కేమికొదవ యని యుప్పొంగుచున్నారు. సంతోషమే, కాని వీరు నవ్యసాహిత్యకుండి తాళయాదర్శ మనఁదగు తమప్రతిభలో నేను విరచించిన సాహిత్యకల నవలోకించు ఖట్టన నాగ్రంథ మొకమహారాజున కంకిత మొసంగఁబడుటను నాంధ్రవాఙ్మయతత్వవేత్త లగుపెద్దల ప్రశంసలకుఁ బాత్ర మగుటను, కేలి సేసి యున్నారు. చూచితిరా? వీరియోగ్యతయ ! ఒకమూల యువరాజులు తమవాడుకభాష కనుకూలు రగుట శ్రేయోదాయకమని, మురియుచు, మఱియొకఁడాయ మహారాజుల యాదరమునందుట వరిహాసాస్పద మని తెలుపుచున్నారు ! దీని కేమి. నవ్యసాహిత్య ముఁడలివారు పై వాఁయాదరమున కుబ్బుచుండిరి కదా !

గ్రాంథికభాషాభిమాను లన్ననో, విజ్ఞానమును లగురాజరాజు నరేంద్రాదిపూర్వాంధ్రసార్వభౌముల మన్ననలకుఁ దావల మగుటను, ఉభయభాషాపండితీవిరాజితు లగు తిక్కనాది ప్రాచీనమంత్రిపుంగవులకు వందనీయమగుటను, సత్పురుషవర్ణ్యులును, వివేకసాగరులును, అగు శ్రీశ్రీవిక్రమదేవవర్మమహారాజువారును శ్రీశ్రీపీఠికాపురమహారాజువారును లో నగు నేటిమేటిసామ్రాట్టులు ప్రేమించుటవలనను, మహామహో సాధ్యాయాదివిరుదావర్తివిరాజమాను లగుశ్రీ శ్రీపాద కృష్ణమూర్తిశాస్త్రి గారు నియమసుందరమగు ద్రిలింగభాషలో భారతామ్నాయమును విరచించుచుండుటచేతను, భాషాతత్వవేత్తలును దేశికోత్తములును మంత్రి కులసత్తములును నగు మ||రా||శ్రీ లక్ష్మీ రాజు ఉమాకాంతకండితులు నవ్యసాహిత్యదోషముల నెత్తి చక్కఁగా విమర్శించి యుండుటచేతను, ప్రాజ్ఞు లగు చెన్నరాజధానీవిద్యాశాఖాధికారులు నవ్యసాహిత్యకావ్యములు కఠనార్హములు కావని, ప్రోసిప్పుచ్చుటచేతను సనాతనగ్రాంథికాంధ్రభారతీమూలకుఁ ద్రిలింగదేశమునందు వివేకజనసంఘమున గౌరవాదరము లాచంద్రతారార్హముగా నిలిచియుండునే గాని నవ్యసాహి

త్యవాదులతూలవతుల్యము లగులేతవ్రాతలచే నెట్టిబోటును రాజుల దని, లోకమునకుఁ దెలియజేయుచున్నారు.

ఈగగనవాణిలో వేణాకవింత తరంగితమై యున్నది. “కొత్తనీరు వస్తే పాతనీరుపోతుంది. దేశభాష నదీప్రవాహమువంటి దన్నారు పెద్దలు” అని పంతులవారునుడివియున్నారు. అట్లుగుచో నేఁటేటనేటినిరు గొట్టు కొనిపోయి కొత్తనీరు వచ్చునట్లు వ్యావహారికభాషాస్రవంతి ప్రతివర్ష మొకఁబాటి, తిరుగఁబ్రత్రపోకడలతోఁ దలయెత్తుచుండును గాని, త్రి కా లాబాధితమై యెడతెగని యురవడితో నిలుకడగా నడచుడనేర దన్న మాట ! అట్టితటి నిది సజీవభాష యగుట యెట్లో !

ఇట్లు పుట్టుగిట్టులఁబడి, కొట్టుకొనిపోవు బాస యమరవాణి యగు నా ? ఎంతమాత్రము కానేరదు. గ్రాధికాంధ్రవాఙ్మయ మన్ననో గంభీర మగురత్నాకరముచాక్షునఁ జెక్కుచెదరక, యొక్కపోలికతోఁ బరిపూర్ణ జీవనసాభాగ్యవిభాసితమై వెలయుచుండును. దీనికి సరిస్మిరమునకు వలె వృద్ధిక్షయము లుండనేరవు.

మనపంతులవారు గ్రాధికభాషావండితు లిదివఱలో విమర్శించి విడిచినయుక్తులనే తిరుగఁదిరుగఁ దిరుగవేయుచుండురు కాని విమర్శనయ్య తము లగుసిద్ధాంతములచే నిజవాదముల సమర్థింపనేరరు.

వీరివాదములయందలి దౌర్బల్యములఁ జూడఁగోరువారు దేశిక శిరోమణు లగు శ్రీకూచి నరసింహమహాశయులచే విరచింపఁబడిన “కొత్తతెయిగు తమాషా?” లోనగు గ్రంథములను “విమర్శాదర్శవిమర్శా దర్శము” అనుగ్రంథముయొక్క 1, 2 సంపుటములను జరువఁగోరెదను. వానియందు వ్యావహారికాంధ్రవాదులయొక్కశూన్యము లగు ప్రసంగములు సహేతుకముగ ఖండింపఁబడినవి.

మఱియు నాచే విరచితమైన “సాహిత్యకల” యను గ్రంథమున నవ్యసాహిత్యకవులు చిత్రించుచున్నయసభ్యరచనలు క్రోడీకరింపఁబడియు న్నువి. ఈయవినీతివ్రాతల నొదఁతొదలుప్రాజ్ఞులు గర్హించుచున్నారోవివ రింపఁబడినది.

నిజము చెప్పవలసివచ్చినచో నిపుడు నవ్యసాహిత్యరంగమున సింగరముగాఁ దాండవించుచున్నది యొక యపూర్వ సంకరభాషగాని గిడువారి కిష్టమైన శిష్యవ్యవహారభాష కాదని నిశ్చయముగాఁ జెప్పుచును.

అచక్షణమును గ్రామ్యగ్రాంధికాంధ్ర సంచారపరిణామములఁ బ్రతీక్షించు మేధాసిఁడు లగు మ. రా. శ్రీ. ఆంధ్రపత్రికాధికారు లీపంతులవారి యొడుదుడుకులేఁపులతోఁ దమభావముల జోడింపకున్నారు. కనుఁడు- “కాని యింకిను యిది సర్వవ్యాప్తము కాలేదు పండితులు సామరులు కూడ అడ్డుబడుచున్నారు.... కాని ఒక్కటిమాత్రం చెప్పవలెను. క్రియాంతముల వచ్చాను చేసాడు అని వాడినంతమాత్రాన వ్యావహారికం కాదు. లోకంలో వ్యవహారంలో వున్నమాటలకే వ్యాకరణసూత్రాలు పుట్టినవి. వాటిని చదవుకోకుండానే చక్కగా అర్థమయ్యేటట్లు వ్రాయవచ్చు. అయినను అది అంతసులభమైనది కాదనే చెప్పవచ్చినది. ఆ అచభవము సంస్కారముకలిగి తేతపు వారు చెప్పే అర్థమయ్యే వ్యావహారికభాషలో వ్రాయటంసాక్ష్యంకాదు.... ఆంగ్లకవులు వ్రాసినకద్యములను చదివి వానిభావముకూడ పూర్తిగా తెలియక తెలుగులో వాటిని అందఁకీ తెలిసేభాషలో వ్రాస్తున్నట్ల అనుకునేవారున్నారు. కాని భావమోదానిని భాష ఒకదానిని ఉంచును. అదే నవ్యాంధ్రభాష, సజీవమగు తెలుగు, అంటే ఒప్పుకోలేము. భాషకు జీవం భావంతో కలుగుతుంది.... ఇంతకూ మేము చెప్పదలచినది వ్యవహారభాషలో దివ్యముగ వ్రాయుట సామాన్యవిషయం కాదు.” వింటిరా! యీనిర్ణయముల?

ఓర్పుతో నాలోచించి చూచినచో వ్యావహారికభాషాకావ్యములవలన సంఘమునకు శాశ్వత మగుగౌరవానందసంపద కలుగనేరదని తెలియనగును. మతియు నాగరకత కలదేకములం దంతటను గ్రాంధికభాష యనియు, వ్యావహారికభాష యనియు, భాషాభేదములు ప్రసిద్ధములుగా నున్నయవి. న్యాయ్యముచే గ్రాంధికభాష లేకున్న ననాదికాలముమొదల నంతకాలమువఱ కొక్కరితని జరులు విజ్ఞానానందముల నందనేరరు.

వాడుక భాష యాయావ్యక్తుల దుర్బలోచ్ఛారణములవలనను, ఆయామండలములయందలి వ్యావహారికపదభేదములవలనను, భిన్న భిన్నము లగురాజభాషలసంపర్కమువలనను స్థిరరూపము లేక, మాటి మాటికి మాటిపోవుచుండును. లోకవ్యవహారచూత్రానుకూలమై యుత్పత్తిలయముల నందునది వ్యావహారికభాష, విజ్ఞానానందసంఘాతుక మై, శాశ్వతముగా నుండునది గ్రామికభాష.

కావున స్థిరాస్థిరరూపము లగుభిన్న భాష లుండుట సహజము. ఈభాషాభేదముల నన్నింటిని దొలగించి, దేశ మతటికిని నేకరూప మగు వాఙ్మయమును సమకూర్చుట యసాధ్యము.

అంతమార్ మొదలకు; ఒక్క మండలమున నున్న వివిధకులముల వారు నొక్క పోలిక గలభాషను మాటలాడుట కానరాదు. కావున గ్రామికభాషను బరిత్యజించి, వ్యావహారికభాషలో సర్వజనసౌభము గాఁ గల్గఱుల రచించవలయును గాని, పండితమాత్రగ్రాహ్య మగుగ్రామికభాషలోఁ గావ్యముల విరచించరా దని, వాదించుచున్న నవ్యసాహిత్యకవులరచనలఁ బఠించిన నన్నపద్యము తమ్మునకును దమ్మునిగద్య మన్నకును తెలియరా కున్నసంగతి విదిత మగును.

ఇంక నొకపెద్దవీర ! భావకవివరుఁడు ప్రత్యక్షమైనప్పుడు “కవి సోదరా నీయీనద్యరత్నమునకు భావ మేమి !” అని యడుగ నాకవి కంఠీరవుఁడు వెల్లఁబోయి, “ఇది కవితాసమాధిలోఁ దస్యమానందముతో నల్లినపద్య మగుటచేఁ బరులకు బోధింప నలవి కాదు.” అని సమాధాన మొసంగుచున్నాఁడు.

ఇందున కనువుగా “రససమాధిమగ్ను డగు కవివరుడు తస్యయితో కవిత నల్లుచు కాని భావమును స్థిరము చేసికొని పిమ్మట పద్యమును లిఖింపడు. కావ్యమునందలిపదసాష్టవమును జూచువారు, భావమును తెలియగోరువారును గవి సాహిత్యసమాధిలో ననుభవించినయానందమును తెలియజాలరు. అది యోగదృగ్గోచరము” అని నవ్యసాహిత్య సారకోవిదు లొకరు తెలిపియున్నారు.

ఈగగనవాణిలో శ్రీగిడుగువా శేమనిరో వినుడు! “భాష అనగా ఏమిటో సూక్ష్మవృష్టితో కొంచెం పరికించి చూడండి. ఒకరిమనస్సులో ఉండే భావములు మరెవ్వరికి తెలిసికోవడమునకు సాధనంగా భాష వున్నది.” కంటిరా నవ్యసాహిత్యవిద్యాకులవతుల ప్రబోధముల ! వీరి మాటల నవ్యకవులు పాటించుచుండిరా ? పైని వివరింపఁబడిన భావము పంతులవారియూహకు విరుద్ధము కాదా ?

ఇట్లొక భావభేదమే గాదు. మననవ్యసాహిత్యసోదరులకుఁ బడ విద్యాసములలోఁ గూడ ననుకూలత లేదు. ఒకరిమాట లింకొకరికి సరిపడవు. ఈయవి నామాటలు కావు. భారతీవత్రికలో శ్రీబులుసు వేంకటరమణయ్యమహాశయులు తెలిపిన సత్యవచనములు—“ఒకరు రాసినట్లు యింకొకరు రాయరు. కొందరిరాత కొందరికి పరమానన్యాయం.”

మఱియు నాపత్రికయందే శ్రీమండపాక పార్వతీశ్వరశాస్త్రిమహాశయులు “ప్రస్తుతము నవ్యసాహిత్యనిర్మాతలలో ఏకత లేదు. వారి భాషలో ఏకత లేదు. వారికవిత్వమున ఏకత లేదు. రచనలు, భాష, భావము వ్యక్తిగతముగానే ఉన్నాయి.” ఇట్లన్యోన్యవిరుద్ధము లగు వ్రాత లెన్నియేని గలవు. ఈరీతిగాఁ బదరచనలయందుఁగాని, భాషప్రకటనములయందుఁ గాని, యెట్టియోతయు లేనివా రందఱు గుమిగూడి నవ్యసాహిత్యపరిషత్తును లేవనెత్తి అందు గిడుగువారికి మొదటిపీఠ నొసంగి యున్నారు.

ఇపు డీసంఘమువా రవివేకాంధకారవటలము నడచి, యఖండ విజ్ఞానానందకాంతి నొసంగుచున్న గ్రాంథికాంధ్ర కావ్యముడలిసి దహింపగడ్డిగాదములను, జెత్తాచెదారములను బ్రోగుచేయుచున్నారు. ఇంతకు మించినదేశద్రోహము వే తొండుకలదా ?

వినుఁ డాంధ్రవారపత్రికారాజములోని నవ్యసాహిత్యసింహుల ఘనగర్జనముల—“ప్రతివిషయంలోను అది వేసినచేయి అనిపించుకొన్న అంధత్వగారవాన్ని ఘృతకోశాతకి చేయకుండా నిలబెట్ట పూనికోవాలి

పెద్దలు నిర్మించిన సాహిత్యసాధాలను కూలద్రోయుప్రయత్నాలు విరమించాలి” అలించితిరా ? యీ ప్రాజ్ఞభాషితముల !

ఇంకను శ్రీ వంతులవారివివరీతసుందరోక్తుల నాలింపుడు. “ఎవరి కంటితో వారు చూచి, రూపములు రంగులు గ్రహించవలెను గదా ! అలాగే ఎవరినోటితో వారు భాషించి మనోభావములు ఇతరులకు తెలియజేయవలెను....మనోభావాలు పొందికగా ఇంపుగా వ్యక్తపరచే శక్తి సంపాదించడానికి ఎవరివాక్కు వారే తగ్గితుచేసికోవలెను ఎవరినోటితో వారు అన్నం తిని శరీరం పోషించుకోవలెను గాని ఇతరులు ఆపనిని తమకోసం చేసిపెట్టలేరు.” అని సెలవిచ్చిరి.

కంటిరా ? వంతులవా రెంతయింపుగా బ్రసంగించిరో ! ఇట్టిను బోధదేశికులు శిష్టవ్యవహారభాషను నిలువజెట్టుట కింతటిభగీరథప్రయత్న మేమిటికి? మఱియుఁ బామరజనవాటికలలో వాడఁబడుచున్న గ్రామ్యమును ఆదరింపకుండుటకు హేతు వేమి ? గ్రామీణులకు శ్రీ వంతులుగారు నమలి యన్నమిడుట తగునా ?

జను లెవరివనులు వారు చేసికొనవలసియున్ననాడు తాము జోలి కలుగఁజేసికొనుట యేమిసమంజసము ?

ఈనవ్యసాహిత్యబృందమునకుఁ బెద్దలగువంతులుగారి యీక్రింది సుద్దల వినడు. “ఇదివై యేండ్లక్రిందట.... ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తువారు పెద్దగడ్గోలు పెట్టినారు. వారి ప్రోత్సాహమువల్ల తెలుగుదేశ మంతా తిరుగబడ్డది.” అని యిట్లు త్రిలింగదేశమంతయుఁ దిరుగఁబడి, తమవాదము నెఱవ్ఱొన్నట్లు వ్రాసికొనిరి. పోనీ ఏ రావాదమునకుఁ బ్రతివాదము సేయక యూరకుండిరా ! లేదే ! “అప్పుడు నామిత్రులు నేను ప్రతివాదము చేసినాము.” “సత్య మేవ జయతి” అని లోకోక్తిగదా!” అని తా మాంధ్రసాహిత్యపరిషత్తువారిని బ్రతిఘటింపఁ బ్రయత్నించినట్లును గాని సత్యమునకే జయము చేహరినట్లును వ్రాసియున్నారు.

ఈరీతిగ నాంధ్రసాహిత్యపరిషత్తువారు గ్రా. ధికాంధ్రమును

గూర్చి శంఖములఁ బూరించుచుండ, వాడుకభాషను గూర్చి వీరు బాకాల నూఁదియున్నారు. అయినను బ్రజలు వీరివాదమును నిరసించి, సాహిత్యపరిషత్తువారికి జయమును సమకూర్చి యున్నారు. ఇట్లుండ వీరు తమవాడుకభాషయే లోకసమ్మత మగుబాస కాని గ్రాంథికాంధ్రము కా దని తెలుప సాహసించుచున్నారు.

కనుఁడు — “ఇప్పుడు లోకవ్యవహారంలో తాండవం ఆడుతూ ఉన్న వాడుకభాషలో గద్యం పద్యం రచిస్తూఉన్నవారు వందలకొలదిగ ఉన్నారు.” అని ప్రస్తుతము లోకమునఁ దాండవించుచున్న భాష వాడుక భాష యని ప్రకటించుచున్నారు. ఇది యసత్యము-వండితులును బామరులును కూడ నవ్యవ్యవహారభాష గ్రంథరచన కుపయుక్తము కా దని వాదించుచు నేయున్నారు. ఈయంశమును శ్రీ వండితులుగారే యంగీకరించి యున్నారు.

మఱియు “ఇది యింకను సర్వవ్యాప్తము కాలేను. వండితులు పామరులు కూడ అడ్డుపడుచున్నారు.” అని యాంధ్రపత్రికవారు ఘంటాకథముగాఁ దెలుపుచున్నారు. దీనింబట్టిచూడ వ్యావహారిక భాషలో గ్రంథముల వ్రాయుట యాంధ్రజనసమూహమున కంతకును సంతోషజనక మనుట తగదు. ఏ కడుగురకో యింపుగానుండును.

మఱి యొకవింతకలుకు- “ఇటాలియన్ భాషవలె శ్రావ్యమైన దని ప్రసిద్ధిపొందిన తెలుగుభాష జీవలోకంలో విన బడేది కాని గ్రంథములలోమాత్రం కంటికి కనబడేది కాదు.” అని వాడుకనుడికారమును బ్రశంసించిరి. చూచితిరా! వీరివిజ్ఞానవైభవమును? “దేవభాషలందుఁ దెలుఁగు లెన్న” అని తెలుఁగుబాసకు బిరుదము నొసంగినవాఁడు శ్రీకృష్ణరాయసార్వభౌముఁడు. ఆమహారా జీబిరుదము నిచ్చుటకుఁ గారణము వ్యావహారికాంధ్రగ్రంథరసపానకరవశతయా? కాదుకాదు; ముమ్మాటికిఁ గాదు. అందులకుఁ గారణము వండితకవిచరణ్యులు విరచించినమంజుల గ్రాంథికాంధ్రగ్రంథితగ్రంథసుమమంజరీసారభాస్వాదనమే.

వేటాకవిషయము—కీ. శే. శ్రీ వెలుగోటి సర్వజ్ఞకుమారయ్య
చేంద్రమహారాజువారు రనేగ్రంథములు వాడుకభాషలో రచించినట్లు
వీరు వ్రాసియున్నారు. వ్యాయము పలుకవలసివచ్చినచో బై ప్రభువ
రులు గ్రాంథికాభిమానకలవిరాజితులు కాని వ్యావహారికభాషాసోప
కులు కారు. కావుననే యామహారాజువారు తమసంస్థాపమున విద్య
త్తవుల సన్నానించి, యనేకామూల్యగ్రాంథికాగ్రంథముల విరచింపఁ
బ్రోత్సహించియుండిరి. ఈక్రిందికవీంద్రు లారాజచంద్రుని ప్రోత్సాహ
ధారములపై నుత్తమకావ్యముల విరచించిరి. కనుఁడు:—

1. గోపీనాథుని వేంకటకవి, ఆంధ్రరామాయణము, శిశుపాలవధ,
బ్రహ్మకైవర్తపురాణమునందలి శ్రీకృష్ణజన్మఖండము, బ్రహ్మానందశతకము.
2. మండపాక పార్వతీశ్వరశాస్త్రిగారు, రాధాకృష్ణసంవాదము.
3. మణిగొండ వేంకటరమణకవి, దుర్గబీరవిజయము-ఇంక నొందఁ
కవులు గ్రాంథికాంధ్రమున సత్తత్తుల విరచించి, శ్రీమహారాజువారికి
తమొప్పి యున్నారు.

ఈమహారాజువారును మఠాదివిషయములను గూర్చి కొన్ని గ
ద్యగ్రంథముల స్వయముగా విరచించి యున్నారు. ఆగ్రంథములయందు
సర్వజనులకుఁ జెలియుటకు సుబోధ మగుగ్రాంథికభాషనే వాడియున్నా
రు. కాని నవ్యసాహిత్యమువారి వాడుకభాషను వాడి యుండలేదు.
మహారాజువారు వ్రాయించిన గ్రంథములను గాని, వారు స్వయముగా
వ్రాసినగ్రంథములనుగాని చూడఁగోరు వా రాంధ్ర సాహిత్యపరిషత్తా
ర్యాలయమునకు దయచేసి చూడవచ్చును.

కౌప రను (Cowper) నొక యాంగ్లకవిశేఖరుఁడు—

“Throwing buckets in empty wells
Growing old in drawing nothing.”

అనినట్లు మన రా. సా. గి. రా. పంతులుగారి నవ్యభాషోద్ధరణ
ప్రయత్నము కానవచ్చు చున్నది.

ఆంధ్రసోదరీసోదరులారా! ఎండమావులఁ గాంచి, మంచినీ శ్లని
బ్రమసి మృగగణములు పరుగిడునటులు గిడుగువారిగనవాణీనిదము
లవిని మోహితులై వ్యావహారికభాషాకావ్యములు రసపూరితము లని
బ్రమోయక, సుభావామృతపూరితములై, శ్రావ్యపదనాదసుందరములై
శాశ్వతానందకౌరవముల సమకూర్పు గ్రంథికాంధ్రగ్రంథములఁబఱిపుఁ
డు. ఆంధ్రదేశ మంధదేశము గాకుండ భారతీమాత కాపాడుఁ గావుత.

ఓం తత్సత్.

శ్రీమద్భక్తవల్లభాచార్య
శ్రీమద్భక్తవల్లభాచార్య

నే నీవ్యాసమున నటునటు నశ్యసాహిత్యమువారి ననుకరించుచు వాఙ్మ్రాంతలకు
వ్యాజానుకరణములఁ జేసియుండిని గాని యావాక్యములు నాకు సమ్మతములు కా వని
పాతకమహాశయముల భావింపఁగోరెదను.

-:నన్నిచోడదేవకుమారసంభవవిమర్శము:-

ఇది బ్ర. శ్రీ. శ్రీపాద లక్ష్మీవతిశాస్త్రిగారిచే రచియింపఁబడినది. ఈయన కొంతకాలము శ్రీసూర్యరాయాంధ్రనిఘంటుకార్యాలయమునఁ బనిచేసి యిప్పుడు చెన్నపురివిశ్వకళావనిత్యార్థస్థాపమున నాంధ్రసహాయోపాధ్యాయులుగాఁ బనిచేయుచున్నారు. వీరికి సంస్కృతాంధ్రముల యందసమానప్రజ్ఞకలదు. వీరు కొంతకాలమునుండి నన్నెచోడకృతకుమారసంభవమును సంస్కరించి తిరుగముద్రింపింపవలయునను నూహతో నాకావ్యమును జక్కగాఁ బరిశీలించియున్నారు. ఆపరిశీలనఫలితమే యీవిమర్శనము.

ఈనన్నెచోడకుమారసంభవమునకుఁ బ్రాచీనలిఖితప్రతి యొక్కటియే గలదు. అది తంజావూరు శివోభిజీవరస్వతీమహాలు పుస్తకభాండారమున నున్నది. దానినిజూచి శ్రీమానవల్ల రామకృష్ణకవిగారు ఎం. ఏ. మొదటియాతాశ్వాసములును ౧౯౦౯ సంవత్సరమునను మఱికొంతకాలమునకుఁ దక్కినయాతాశ్వాసములును బ్రకటించినారు. వీరే యీగ్రంథమునకుఁ బ్రథమప్రకాశకులు. అంతకుఁ బూర్వమీగ్రంథముకల దని యాంధ్రలోకమెఱుంగదు. ఈగ్రంథము బయలుదేరినదిమొదలార్ధులచిత్రమొకరించి కవికాలనిర్ణయముపట్టిన భిన్నాభిప్రాయములకుఁ దా విచ్చినది. ఈయభిప్రాయముల నన్నిటిని బరిశీలించి లక్ష్మీవతిశాస్త్రిగారు తమయభిప్రాయము నీగ్రంథమునందుఁ బ్రకటించిరి. వీరు విద్వాంసులును విషయమును జక్కగాఁ బరిశీలించినవారు నగుటచే మొత్తముమీఁద వీరిరచన నిపుణముగానున్న దని వేఱ చెప్పవక్కఱలేదు.

ఈవిమర్శనము రెండుభాగములక్రింద విభజింపవచ్చును. కావ్యగుణగుణవిమర్శనభాగ మొకటి, కవికాలనిర్ణయభాగ మొకటి యని. ప్రథమభాగములో శ్రీ శాస్త్రులుగారు చెప్పినది మిక్కిలి రమ్యముగాను ససంజనముగాను నున్నది. కవికాలనిర్ణయనిషయములో మొదటినుం

డియు నభిప్రాయభేదములు కలవు. ఈమభిప్రాయభేదములకు మొట్ట మొదటఁ దా వొనంగినవారు బ్ర. రామకృష్ణకవిగారు. ఆయన ప్రథమ భాగముఃఖవక్రమున క్రీ. శ. ౯౮౦ సంవత్సరముందు గ్రంథకర్తయైన నన్నె చోడుఁడు యుద్ధమున నిహతుఁడయ్యెనని వ్రాసిరి. అనఁగా నీకవి నన్నయ భట్టారకునికంటెఁ బూర్వుఁడని వీరియభిప్రాయము. ఈవ్రాత నిరాధార మైనది. కవిగాఁ గెప్పటికిని దానిని సమర్థించుకొనలేకయ్యన్నారు. కలుపు రీకవి నన్నయభట్టునకుఁ దరువాతివాఁడని యభిప్రాయపడుచున్నారు. ఈవిషయమైనకొంతచర్చ పరిషత్తుత్రికలలో (సంపుటము ౧౩-౧౪) ల నున్నది. అందులోఁ బెద్దచెఱుకూరిశాసన మను నొకశిలాశాసనమును నా ధారముచేసికొని నన్నెచోడుఁడు నన్నయభట్టారకునకుఁ ద్రిక్తసోమయా జికిని నడిమికాలపువాఁడని నేను నిర్ణయించినాఁడను. ఆశాసనము నిర్ధారకము కాదని చెప్పి కొన్నిశబ్దసామ్యములను బట్టి నన్నెచోడుఁడు త్రిక్తసోమయాజికిఁ దరువాతివాఁడై యుండు నని లక్ష్మీకవిశాస్త్రిగారు నిర్ణయించుచున్నారు. ఈసామ్యములుకూడ నిర్ధారకములు కావని నాయభిప్రాయము. కొన్నికొన్నిపోలిక లున్నమాత్రముచేత నొకరిని రెండవవారనుకరించి రని చెప్ప నలను కడకు. కేతనయుఁ ద్రిక్తముఁ గేవలము సమకాలికులుగదా ! కేతనవిజ్ఞానేశ్వరీయమునందుఁ ద్రిక్తసోలిక లనేకములు గానవచ్చుచున్నవి. అప్పులేని యాకాలమునందుఁ ద్రిక్తగ్రంథమును జదివి కేతన్న యాపోలికలను జూపినాఁడనవచ్చువా? త్రిక్తసరచనము చాలవఱకు నవ్వుడు నెల్లూరుప్రాంతదేశమునందు (పాకనాటియందు) శిష్టవ్యవహారమునందున్న భాష ననుసరించి యున్న దనవలయును. నన్నెచోడుఁడును కేతనయు నాదేశమువారే కావున వీరికట్టి భాషావిశేషము స్ఫురించుట సాజము. ఏది యెట్లైనను నన్నెచోడునికాల మిది యని సర్వజనసమ్మతముగా నిర్ణయించుటకుఁ దగినయాధారము లింకను లభింపలే దనవలసియున్నది. ఇది యెట్లున్నను లక్ష్మీకవిశాస్త్రిగారి విమర్శనము శ్లాఘాపాత్రమై యున్నది. వీరుద్దేశించిన కుమారసంభవద్వితీయముద్రణము శీఘ్రముగా జరుగునుగాత.

జయంతి రామయ్య.

శ్రీసూర్యరాయాంధ్రనిఘంటువు, వేదము వేంకటరాయశాస్త్రిగారు.

1937 సంవత్సరము ఫిబ్రవరి వరునాడుగవతేది హిందూప్రతిక
యందు శ్రీసూర్యరాయాంధ్రనిఘంటు ప్రథమసంపుటమును విమర్శిం
చుచు బ్రహ్మశ్రీ నాగపూడి కుప్పస్వామయ్యగారు వ్యాస మొకటి ప్రక
టించినారు. ఆ వ్యాసముయొక్క యవతారికలో నీ నిఘంటునిర్మాణప్రారం
భదశలో క్షీణింపఁగలగు కళాప్రపూర్ణ వేదము వేంకటరాయశాస్త్రిగారు
మిక్కిలి గొప్పపని చేసియుండి రనియు, ఆయన చేసినపని నిఘంటుపీఠి
కలో స్థిరపఱచుట శోచనీయ మనియు నుడివిరి.

దీనినిబట్టి వేంకటరాయశాస్త్రిగారు చేసినపని నిఘంటునిర్మాణ
మున నుపయోగపర్చుకొనుచు దానిని స్థిరపఱచుట యనుదిత మని
కుప్పస్వామయ్యగారి యభిప్రాయ మైనట్లు స్పష్టపడుచున్నది. కృతివిమ
ర్శనములోఁ గృతియందలి గుణదోషములే విమర్శింపవలయును, గాని,
యాకృతినిర్మాణమునం దెవ రెంతెంత పనిచేసి రనునది చెప్పట ప్రస్తుత
ము కా దని నాయభిప్రాయము. అట్లే నను కుప్పస్వామయ్యగారు వ్రాసిన
దానినిబట్టి యిట్టి నిఘంటుసంపాదకుఁడు గ్రంథచార్యమును జేసినట్లు
కొండఁకొండ దోషపచ్చును. కావున నట్టిపని జరుగలే దని లోకమునకు
వెల్లడించుట యావశ్యక మని తలఁచి జరిగినవృత్తమును యథార్థముగాఁ
జెప్పవలసివచ్చినది. నిఘంటుపీఠిక నిఘంటునిర్మాణవద్ధతిని వివరించుటకు
మాత్రమే యుద్దేశించఁబడి యుండుటచేత నం దితరవిషయములు లేకుం
డుట యొకలోపము కాదు.

1936 సంవత్సరము ఏప్రిల్ నెలలో నిఘంటుప్రథమసంపుటము
శ్రీశ్రీ శ్రీపితాపురము మహారాజావారికి సమర్పణము చేయుటకునై కా
వించఁబడిన సభలో నేను జదివినవ్యాసమునందు వేంకటరాయశాస్త్రిగారి
కిని నిఘంటువునకును గలసంబంధము సందర్భోచితముగా నూఁచింపఁ

బడినది. ఆవిషయమునే యిప్పుడు కొంచెము విపులముచేసి తెలుపుచున్నాడను.

నిఘంటుకార్యస్థానము చెన్నపట్టణమున నున్నపుడు వేంకటరాయశాస్త్రిగారు సంపాదకులుగ నియమింపబడి సుమారు రెండుసంవత్సరములు పని చేసినపిమ్మట నిఘంటుకార్యము చక్కగా జరుగుచుండవలయుననుచు దెలియవచ్చిన దనియు, నిఘంటుకార్యస్థానము చెన్నపట్టణములో నుంచిన లాభ మంతగాఁ గనిపించును కావున కార్యస్థానము కాకినాడకుఁ గాని, పితాపురమునకుఁ గాని మార్చి యక్కడఁ బనిచేయునకుఁ దలచినా మనియు, నందులకుఁ బరిష్కృత్య వారంగీకరింపవలయు ననియుఁ గోరుచు శ్రీపితాపురము మహారాజావారు జాబు సంపిరి. ఆవిషయము చచ్చించుటకై యొకపరిష్కారవిధానమును జరిగినది. అసభలో వేంకటరాయశాస్త్రిగారును, కుప్పస్వామయ్యగారును గూడ నుండిరి. మిగులఁ జర్చ జరిగినపిమ్మట శ్రీమహారాజావారు వ్రాసినప్రకారము నిఘంటుకార్యస్థానము చెన్నపురినుండి మార్పవచ్చు నని తీర్మానింపబడినది. అతీర్మానము ననుసరించి 1918 సంవత్సరప్రారంభములోఁ గార్యస్థానము పితాపురమునకు మార్పబడినది. పితాపురమునకు మార్చినపిమ్మట చెన్నపట్టణములో నంతవఱకుఁ బని జరిగినదోయని కాగితములు పరిశీలింపఁగా స్పష్టతశబ్దముల విషయమై తింజనగరము లేవప్పెరుమాళ్ల య్యగారు చేసినపనిగాక, తక్కినవి యంతయు మొదటినుండియుఁ జేయవలసినట్లు కానవచ్చినది. అనఁగా, వేంకటరాయశాస్త్రిగారు చేయఁబూనుకొనిన పనిలో నిఘంటువునందుఁ జేర్చుట కర్హమైనది యేమాత్రమును గానరా లేదు. కాబట్టి యిప్పుడు ప్రకటింపఁబడుచున్న నిఘంటువులో వేంకటరాయశాస్త్రిగారు చేసినపని యేమాత్రమును గూడఁ జేరియుండ లేదనియే చెప్పవలసియున్నది.

పరిష్కృత్య వారు నిర్ణయించిన నిఘంటువిధానవద్దతిలో నాంధ్రవాఙ్మయములోని ప్రమాణగ్రంథముల నన్నిటిని జదివించి యొక్కొక్క శబ్దము యొక్కొక్క కాగితపుముక్క మీద వ్రాయించి యచ్చటనేమాగ్రంథమునందుఁ

గలయర్థమును సోదాహరణముగాఁ జూపవలె ననియు, నీకాగితపుముక్కల నన్నిటిని వర్ణక్రమముగా నేకమఖముచేసి వాని నొకటిరెండుకర్యాయములు చక్కగా విమర్శించి నిగ్గుతేల్చి, యానిగ్గునే నిఘంటువులోఁ జేర్పవలె ననియు నియమింపఁబడియున్నది. వేంకటరాయశాస్త్రిగారు నిఘంటు సంపాదకులు గా నున్న కాలములో నీపని యేమాత్రమును జరిగియుండలేదు. శాస్త్రిలవారు మాత్రము భారతాదిగ్రంథములను గొన్నిటిని జదివి వానిలో నచ్చటచ్చటఁ దమకుఁ దోచినవిషయములను సూచించుచు సంక్షేపముగా Note book లలో వ్రాసియున్నారు. అట్టిపుస్తకములు కందొమ్మిది గలవు. వానిలోఁ గలవిషయము వేంకటరాయశాస్త్రిగారే చివరవఱకు నున్నయెడల నాయన యుపయోగింపఁ గలిగియుండుదురేమో కాని యితరు లుపయోగింపఁగలుగు స్థితిలో లేవు. వేంకటరాయశాస్త్రిగారు చేసినపని యంతయునిదే. ఇది నిఘంటునిర్మాణమునందేమాత్రము నుపకరించి యుండలేదు. శాస్త్రిలవారు చేసినపని స్వరూపము పాఠకులకుఁ జక్కఁగాఁ దెలియుటకై వారు వ్రాసి యుంచిన పుస్తకములలోని కొన్నివాక్యము లీక్రిందఁ జూపుచున్నాఁడను.

(1) ఆంధ్రమహాభారతము-సభాశర్వము ద్వితీయాశ్వాసము.

పద్య 96 quote వై శ్యులపోలె- [పిఠికితనముతోననుట]

98 అనమ్మతమై పూ వెలింగె.

101 qoute ఉదరికడి=ఉలికిపడి ?

102 ఒలసి

105 త్రిధామకరాక్రముఁడు.

106 అోయుఁ బెట్టనివారులేరు.

109 శుకవర్ణ వాహనివహములు [కనరువన్నెగుఱ్ఱములగుములు]

111 కద నాలుగువేలు గజంబులు [సమాసమా?]

113 quote ద్రవిడ- మాళవ- కళింగ- బంగాళ- ఆంధ్ర,

అజానేయ (దేశములు) మేరుమందర-

కాసుమత్తైద్రపాత్రబులును

114 quote ల, క్షీణిభవంబుతోడ నుకమింపఁగ [ఇంచుక్కు
నకు స్వరసంధిలేడు.]

115 ఒక్కలక్షభూసురోత్తమల్ [సమాసమా?]

116 quote తనుమధ్యయర్ధరాత్రంబునపుడు [యతి]

119 కవలును

(2) ఆరణ్యవర్ణనము-చతుర్థాశ్వాసము.

284 quote కృష్ణుని శరణు సారుము [చొరుము- ద్వికర్తక
నూ? కాదు- శరణుచొచ్చు శబ్దబలవము]

288 [నత్యహానినకలదుఃఖకారణము] సీసవద్యము.

290 [ద్రవిడవ్యాప్తిచేత భువి యెల్లడం బాడగు నని
యిందుఁ జెప్పఁబడియున్నది. ఈద్రవిడులెవరు?]

291 చరించెదరు [ఇంచుక్కునకు స్వరసంధిలేదు]

293 (ఇదే శ. ర.) కరిసనము = కర్షణము = దుక్కి.

294 దగ్ధన = శాస్త్ర

ఇల్లడసాములు.

295 quote ఇదే శ.ర. అప్రాసము- ఉటవు X గొటియ
తెటవలు X ఎటదియ.

అర్థి [ఈశబ్దమునకు నివృత్తియెట్లు?]

297 హేతు ప్రత్యయవాదవిచేతనులు.

(quote under పాచు) పెడఁబాతురు (పాచు
దురునకు రూపాంతరముగాదు. పాచుధాతువు.)

298 సుహృద్భవనమారాపితృపుత్రహంతలు.

(౩) విరాటశర్వము—తృతీయాశ్వాసము.

163

పోటుల.

?

మొగు=పడునట్టి

అర్చు=ఆక్రమణముయొక్క [పా- ఇది అమునకు
రూపాంతరమా? అమ్మ=అహంకారము భా.ల.]

పోటులచాత = దెబ్బబుబారిని [=పోటులచా
త—అనుట.]

అగ్గలిక = అహమిక చేత.

నట్టు = ప్రవాహము

164

పెక్కుండ్రకు = పలుపురమీదికి

చెఱుకపోటు [పా. వేఱుకపోటు (దరి)]

నలికి [యలమి-పా] [అలికి=సంకోచించి]

quote అగ్గలికమై

quote ఈడఁబోవక

quote ఓహరిసాహరి=గుంపులుగుంపులుగా (?) [ఓహ
రిక=ఓడుటచేత, సాహరిక=కూడుటచేత—
భా. ల. ముందటికి వెనుకకును (?)]

ఉయ్యాలచేరుగా.

చదలక (ఔపవిభక్తికము)

కుక్కుర్యమయ్యగారి విమర్శనములో గర్భితమై యున్న దోషా
రోగము పరిహరించుకొనుటకై యింత వ్రాయవలసి వచ్చినది. వేంకట
రాయశాస్త్రిగారు మహావిద్వాంసు లని నే నెఱుఁగుదును. వారియెడ నాకు
భక్తియు గౌరవమునుగూడఁ గలదు.

జ. రామయ్య.

కథాసరిత్సాగరము.

—వధునాకతుల సత్యనారాయణశాస్త్రిగారు, వల్లిపాలెము.—

సంస్కృతభాషలో సోమదేవభట్టారకుడు వ్రాసిన కథాసరిత్సాగరమును దానియాంధ్రీకరణములను గొంత వడిశీలింపఁ గడఁగుచు నేత న్నాతృక యగుబృహత్తథను గూర్చి ప్రథమమున నాకుఁ దోచినసంగతులు వ్రాయుచున్నాను.

బృహత్తథ—ఇది గుణాధ్యునిచేఁ బిశాచీభాషయం దేడలక్షలుశ్లోకములపఱిమితి కలుగునట్లుగా వ్రాచుఁబడిన మహాగ్రంథము. ఈగుణాధ్యుడు సుప్రతిష్ఠితకట్టణమునఁ బుట్టి సాతవాహనుఁ డనురాజునొద్ద నితఁడును శర్తవర్షయు ను మంత్రులుగా నుండిరి. ఆసాతవాహనమహీచారి సంస్కృత సారస్వతములోఁ దగినంత వరిజ్ఞానము లేనివాఁ డగుటచే న్వభార్యావమానితుఁ డై తనకు సంస్కృతము నేర్పవలయు నని గుణాధ్యశర్తవర్షల నర్థించెను. అంతట గుణాధ్యుఁ డాటుసంవత్సరములలో సంస్కృతభాష నామూలాగ్రముగాఁ జెప్పెద నన శర్తవర్ష... నే నాటుమాసములలోనే చెప్పెద నని దారుణతర ప్రతిజ్ఞ చేసెను. అట్లు చేయఁజాలినచో నేను సంస్కృతభాషావ్యవహారమునకు న్వస్తిచెప్పుదు నని గుణాధ్యుఁడనుటయు శర్తవర్ష యాశ్చర్యకరముగాఁ గుమారప్రసాదము వడసి సాంతముగా సంస్కృతవిద్య నాటుమాసములలోనే సాతవాహనునిచే నధ్యయనింపఁ జేయుటయు గుణాధ్యుఁడు న్వప్రతిజ్ఞానుసారముగా సంస్కృతము మాటలాడక వింధ్యపర్వతప్రాతభూములకుఁ బోయి యచ్చటఁ బిశాచములు వ్యవహరించు భాష నభ్యసించి కాణభూతి యనునతఁడు కథలు చెప్పఁగా నాపిశాచభాషయందే బృహత్తథను వ్రాసె నని సోమదేవవिरచిత మైన కథాసరిత్సాగరమందును క్షేమేంద్రస్తోత్రమగు బృహత్తథామంజరియందునుఁ గలదు.

ఈగుణాధ్యుఁ డేడులక్షలు శ్లోకములు నేమనంపల్లిరములలోఁబల
 వ్రాసి యీబృహత్తథను భూమిలోఁ బ్రతిష్ఠింపవలయు నని తలఁచి గుణ
 దేవ, నందిదేవు లనెను తనప్రియచ్ఛాత్రులఁ బిలిచి యీశ్వతిగ్రహణ
 మున కర్హుఁడగు రా జెవరని యడిగెను. వా రిరువురు నీమహాశ్వతిసార
 మును దెలిసికొనఁదగు రాజు సాతవాహనుఁ డొక్కఁడే యని చెప్పిరి.
 గుణాధ్యుఁ డారాజునొద్దకు వెళ్లుటకు మొగమొటవడి శిష్యులచేత
 నతనియొద్ద కాగ్రంథ మంతయు నంపెను. ఆశిష్యు లిరువురు సాతవాహ
 నున కాగ్రంథసందర్శము చెప్పటయు నారాజు మదాంధుడై “భాష
 పై శాచము, గ్రంథపరిమితి యేమలక్షణు, వ్రాత రక్తమయము, ఆహాహా!
 యేమిగ్రంథము! చాలుఁజాలు” నని గర్హించెను. అంత నాశిష్యు లేమి
 యుఁ జేయునదిలేక విన్నఁబోవుచు గుణాధ్యున కీసంగతి విన్నవించు
 కొనిరి. అతఁడును సాతవాహనుని యవజ్ఞకు మిగుల విచారింపి యొక
 యగ్నికుండమును నెలకొల్పి యామహాగ్రంథమును నొక్కొక్క పుటయే
 శిష్యులచే జదిపించుచు నావత్రములను దనచేతితో నగ్నిదేవునకు నా
 హుతి యొనర్పఁసాగెను. ఈమహాకథలను వినుచు వన్యమృగములు
 సైతము మేతమాని విచారమగ్నము లై యుండెను. ఇది యిట్లుండ
 దైవవశమున నక్కడ సాతవాహనున కస్వాస్థ్యంబు ప్రబలుటయు రాజు
 వైద్యు లీర్శిగము శుష్కమాంసాహారమువలనఁ బుట్టిన దని చెప్పఁగా నా
 రాజు వంటవారలఁ బిలిపించి యడిగెను. వారు నిందు మాదోష మే
 మియు లేదు. వేటకాఁడేలనో? యిట్టి శుష్కమాంసంబుఁ గొనితెచ్చు
 చుండి” రని చెప్పిరి. వెంటనే వేటకాండ్రును గూడఁ బిలిపించి యడు
 గఁగా వార “లయ్యా! మాయరణ్యప్రాంతమునఁ గలయొకవర్షతమునం
 దొకతాపనుఁ డగ్నిహోత్రకుండముచేసి యొకమహాగ్రంథమును దన
 శిష్యులచే నొక్కొక్క వత్రమే చదివించుచు నగ్నికి బూర్ణాహుతి నిచ్చు
 చున్నాఁడు. ఆగ్రంథములో నున్నకథలు వినుచు వన్యమృగములుసైత
 ము మేత మాని చిక్కిపోయినవి. కనుక మాంసముకూడ నందిపోయియు
 న్నుది. ఇంతకంటె వే టొకకారణము లే” దని చెప్పిరి. తతఃపాత్ర సాత

వాహనుడు గుణాఘ్ననొద్దకు వెళ్లి యామహాకవి యాహుతిసేయగా శేషించిన యొకలక్ష గ్రంథమును మాత్ర మాతనిని బ్రార్థించి పుచ్చుకొనెను. అదియే సరవాహనదత్తజననము.

తరువాత నారాజు గుణాఘ్నశిష్యులచే నా “బృహత్తథ” కర్ణమును జెప్పించుకొనెను. గుణాఘ్నఁడును యోగబలముచే న్వకరీరమును వీడెను. అప్పటినుండియు నీసరవాహనదత్తపరిత్రాత్తక మైన యీబృహత్తథ సారథలమునం దెల్లెడలను బ్రఖ్యాతి వహించియుండెను.

ఈగ్రంథ మేళతాబ్దములోనిదో నొక వకాణించుటకుఁ దగిన యాధారము లేవియును లేవు. కాని దండి తనకావ్యాదర్శచుండు బృహత్తథను దాను వినియున్నట్లు వ్రాసియున్నాఁడు, మఱియు భట్టబాణుడు తన హర్షచరిత్రము దీగ్రంథమును బేర్చిని యున్నాఁడు. దండి బృహత్తథను బేర్చిన నన్నవిషయము నాలోచింపఁగా గుణాఘ్నఁ డైదవ శతాబ్దమువాఁడు గాని యంతకుఁ దొల్లిఁటివాఁడు గాని కావలయు నని తెల్లమగుచున్నది. భాసవీరచితము లగుస్వన్నవాసవదత్త ప్రతిజ్ఞాయా గంధరాయణనాటకములలోని కథలకు బృహత్తథలోని కథలు మూల భూతములై యుండనోవు నని కొందఱు విజ్ఞు లూహించుచున్నారు. అదియే సమీచీన మైనయెవల గుణాఘ్నఁడు ౩ వ శ. కంటె నూతనుఁడనుట యనుచితము.

పైశాచము వింధ్యపర్వతస్రాతములో వ్యవహరింపఁబడు చుండినట్లు కథాసరితాగరములోఁ గలను. రాజశేఖరుఁడు తనకావ్యమీ మాంసయందుఁ గూడ నిట్లే వ్రాసి యున్నాఁడు. ఇదియే సత్య మైనచో బృహత్తథ వింధ్యస్రాతమున వ్రాసుఁబడినది యనుట నిర్వివాదము. కాని కొందఱు పాశ్చాత్యవంధితులు పిశాచము హిమవత్స్రాతముల యందు వాడఁబడుచున్న దనియు, నాభాషను వింధ్యస్రాతపరి యగు గుణాఘ్నఁడు వర్తకులమూలమున నభ్యసించి బృహత్తథను వ్రాసె నని యుఁ జెప్పుదురు, కాని, యది యంత ప్రత్యయముగాఁ దోచుటలేదు.

ఎత్తున నేమి? గుణాఘ్నఁడు కి వ శ. కంటఁ బ్రాచీనుఁడై యుండు నని చెప్పి తీరవలయును. ఇంతకును గుణాఘ్నని పైశాచబృహత్తథ కాల గర్భమం దడఁగియున్నది.

ఇట్టి యీబృహత్తథ నాధారముగాఁ జేసికొని సోమదేవుఁడు కథాసరిత్సాగరమును తేమేంద్రుఁడు బృహత్తథామంజరిని బుద్ధస్వామి శ్లోకసంగ్రహమును వ్రాసి యున్నారు. సోమదేవతేమేంద్రు లిద్వరుఁ గా శ్రీరదేశీయులు. బుద్ధస్వామి నేపాళదేశీయుఁడు. పైమూఁడుగ్రంథము లకును బృహత్తథయే మూల మని స్పష్టముగా వ్రాసిరి. కథాసరిత్సాగర, బృహత్తథామంజరలకు విశేషభేద మేమియు లేదు గాని శ్లోక సంగ్రహకథాసరిత్సాగరములకు మాత్రము గాథలలో విశేషవ్యత్యాస మున్నది. శ్లోకసంగ్రహవిముక్తము లైనయనేకకథలు కథాసరిత్సాగరము లోఁ గన్పట్టుచున్నవి.

కాని పాశ్చాత్యులు శ్లోకసంగ్రహమే బృహత్తథకు సరి యైన యనువాదగ్రంథ మనియుఁ బ్రథమమున బృహత్తథ సంస్కృతభాష లోనే యుల్లేఖంబుఁబడిన దనియుఁ బిమ్మట మఱికొన్నికథలు చేర్చి దానిని పిశాచములోనికిఁ బరివర్తన చేసి రనియు, నీసంస్కృతగ్రంథమునుండియే సోమదేవతేమేంద్రులు గ్రంథములు వ్రాసి రనియుఁ జెప్పుచుండిరి. కాని సంస్కృతబృహత్తథ పైశాచములోని కెప్పుడు వరివర్తన చేయఁబడినదో తెలిసికొనుట కేమియు నాధారములు లేవు.

మఱియు నాంగ్లేయులు బృహత్తథ గద్యరూపముగా వ్రాయఁ బడియున్నట్లు వ్రాసియున్నారు. కొన్నికొన్ని ప్రాకృతవ్యాకృతులయందుఁ గూడ గద్యరూపముగానే యుదాహరింపఁబడినది. సోమదేవతేమేంద్రులు మాత్ర మేలాకో? వద్యరూపముగా నున్నట్లే వ్రాసియున్నారు. దాని కేమి! బుద్ధస్వామి శ్లోకసంగ్రహము కథాసరిత్సాగర బృహత్తథామంజరలకంటఁ జక్కునై లిత్సో సముదితవర్ణనలతో వ్రాయఁబడినది. ఇందు నుమారు 4500 శ్లో. కలవు. తేమేంద్రుని బృహత్తథామంజరి మాత్రము

కావ్యశైలిని వర్ణనాపూరితమై యున్నది. ఇందు సుమారు 7500 శ్లోకములు కలవు.

కథాసరిత్సాగరము.

దీనియందు 22000 శ్లో. కలవు. మహాభారతమునందుఁ బర్వవిభాగము వలెనే దీనియందుఁ బరువనెమిదిలంబకములు కలవు. 124 తరంగముల క్రిందఁ గూడ విభజించియున్నాఁడు. ఈతరంగవిభాగము సోమదేవకల్పితమే యని తెలియవచ్చుచున్నది. షేషేంద్రుని బృహత్తథామంజరివలెఁ గాక నీగ్రంథమునందు సముచితవర్ణనములు కలవు. శ్లోకములన్నియు సులభార్థభోధకములు గా నున్నవి. సోమదేవుని తరువాత నెఁడెన్నినాటకములు గాని కావ్యములు గాని వ్రాసినను వానికిఁ గథాసరిత్సాగరకథలే మాతృక లని చెప్పక తప్పదు. బేతాళపంచమిశతి, సింహసనద్వాత్రిశిక, శుకసప్తతి మున్నగు గ్రంథములలోని కథలకుఁ బూర్తిగా నీకథలే మూలము. కాళిదాసుని విక్రమోర్వశీయమునకు, మాళవికాగ్నిమిత్రనాటకమునకును, రత్నావళి, ప్రియదర్శకాది దృశ్యకావ్యములకును గథాసరిత్సాగరకథలే యాధారములు. భాసుని ప్రతిజ్ఞానాగంధరాయణము, స్వప్నవాసవదత్త, అవిమారకము మున్నగునాటకములలోని కథాకల్పనలు దేనిలోనివి? బాణుని హర్షచరిత్రకథాకల్పన దేనిలోఁ బుట్టినది? పెక్కేల! సుస్ఫుటాంధ్రభాషాప్రపంచమునఁ గలసమస్తదృశ్యశ్రవ్యకావ్యములకు నిదియే జన్మభూమి. మనము హాస్యముగా నవ్వుడవ్వుడు చెప్పుకొను పిట్టకథల కిదియే మార్గదర్శి.

ఆంధ్రీకరణము.

ఇట్టి సమస్తకథాలవాల మగుసోమదేవుని కథాసరిత్సాగరముఁ గాంతకాలముక్రిందట కీ. శే. కళాప్రపూర్ణవేదము వేంకటరాయశాస్త్రిబుగారు వచనరూపముగా నాంధ్రీకరించిరి. వేంకటరాయశాస్త్రిలుగారనేకాంధ్రప్రబంధములకు జక్తనివ్యాఖ్యలు వ్రాసి కొన్ని కొన్ని మహాగ్రంథములు రచించి యాంధ్రభారతీయతల్లికగణ్యమగు సేవచేసి చనిన కండితకవులు. ఆమహామహుఁ డిట్టియపారసాగరమునకు నాక వేసి తిరి

క్షులకుఁ గొంతదారి నేర్పాటు చేసియుండెను. లేనిచో నీకథాసరిత్సాగర పారముఁ గనుఁగొనుట యేరితరము! శాస్త్రులుగారు వండితకవులు కనుక గ్రాంథికభాషలో నీగ్రంథము సంపూర్ణముగాఁ దెనిగించిరి. అపార మగు నిట్టియద్భుతగ్రంథము నాంధ్రముఁజేసిన బ్రహ్మశ్రీ వేంకటరాయశాస్త్రులుగారి కాంధ్రలోక మంతయుఁ గృతజ్ఞతాపూర్వక ధన్యవాదము లప్పించుచున్నది. అనువాదముల యావశ్యకము, నాంధ్రీకరణకద్ధతి నాకుఁ దోచినరీతి ప్రాసినపిమ్మటఁ బ్రస్తుతగ్రంథవిమర్శమునకుఁ బ్రారంభింతును.

అనువాదముల యవసరము.

ఏభాషలోనైనను సద్విషయములు పదరసములు నున్నయెడల నవి దేశీయభాషలోని కనువదించుకొనుట యత్యవశ్యకము. అనువాదములవలన విజ్ఞాన మెక్కుడు సంపాదించవచ్చును. కేవలాంధ్రములోనే గాక సంస్కృతములోను, ఆంగ్లములోను, హిందీలోను, ఏతదితరభాషలలోను విజ్ఞానదాయకము లయినగ్రంథములు లేకపో లేదు. ప్రతిభాషలోను మంచియుఁ బెత్తయుఁ గూడ నుండును. భాషలో నననేల ! విశ్వమూనవప్రకృతులు వరికించుచుండిరి గాదా ? గుణదోషములు రెండు నొక్కప్రదేశముననే యుండ ను. మనయాంధ్ర భాషయందు మాత్ర మశ్రీ లార్థభోధకములు, నచుచితార్థప్రతిపాదకములు నగుగ్రంథములెన్ని లేవు. నే నిట్లంటి నని కోవ మూనకుండు. ఇతరభాషలలో మాత్రము విజ్ఞానము లేదా ? కవులు లేరా ? గ్రంథములు లేవా ? కనుక సదనువాదముల వలన భాషకు రవంతయు నవచారము కలుగనేర దని నొక్కిచెప్పఁగలను. ఇతరభాషాసంపర్కము లేక యేభాషయు వృద్ధినొందదు. మనయాంధ్ర భాష సంస్కృతసంపర్కము లేక యెన్ని నాశ్శు నిలువఁగలదు. సంస్కృతము వలననే యాంధ్రమునకు వృద్ధి, గౌరవము, రామచేయత తటస్థించినవి. ఆంగ్లేయులు సంస్కృతములోనుండి వేదములు, పురాణములు, మతగ్రంథములు నెన్ని యనువదించుకొనలేదు ! ఏభాష యైనను నితరభాషాసహాయము లేక పెంపొందనేరదు. ఆంధ్రభాషలోని ముప్పాతిక మూఁడువంతులు గ్రంథములు సంస్కృతానువాదితములే గదా ? ఈరామాయణము,

భారతము భాగవతము జేసిలోనివి ! సంస్కృతములో నుండు నన్నియలం
కారగ్రంథములు, సాహిత్యగ్రంథములు, మతగ్రంథములును, మఱియొక
భాషలో నున్నవా ? ఆంధ్రభాషలోనికి సంస్కృతాదీతరభాషలలోనుండి
కొన్నికొన్ని మహాగ్రంథము లింకను ననువదించఁబడవలసి యున్నవి.
కథాసరిత్సాగరమున కాంధ్రపరివర్తనమే లేనియెడల దానిలోని వింతపో
కడలు, చమత్కారకథలు నాంధ్రలోకమునకెట్లు తెలియును ? కనుక నితర
భాషలలోనుండు సమస్తసద్విషయములను మనదేశీయభాషలోని కనువ
దించుకొనవలయును.

ఆంధ్రీకరణపద్ధతి.

మూలములోనుండురీతి నేకదమున కాపదము తూనికరాళ్ళవ
లెఁ బడవేసినచో నది యాంధ్రీకరణ మనిపించుకొనదు. ప్రతిపదార్థము
(టీక) వ్రాసిన ట్లగును. ఇట్లే కద్యములు వ్రాసినచో నాంధ్రభాషకు మితి
లేని హాని కలుగఁజేసినవార మగుదుము. నన్నయాదులు భారతము
నాంధ్రీకరించునట్లుడు నిర్భయముగాఁ గొంతఁ జెంచియుఁ గొంతఁ ద్రుం
చియు స్వతంత్రకావ్యముగాఁ జేసిరి కాని యనువాదగ్రంథముగా మాత్ర
ము చేయరైరి. అదియే నన్నయాదికవి త్రయాంధ్రీకృత మగుమహాభారత
మునకుండుమహాకారవము. మఱియును వ్యాసభారతములోనుండుకొన్ని
కొన్ని చిన్నికథలను భగవద్గీతను గూడఁదెనిఁగింపరైరి. భగవద్గీత వేదాం
తసారసంయుతమగుఘట్టము. దాని నాంధ్రీకరింపఁజూచినచో నిరర్థకవిలా
సైలికి భంగము కలుగునేమో ? యని తలఁచి యాంధ్రీకరింపరైరి. వేదాంత
పారిభాషీః పదభూయిష్ఠ మగు నాభగవద్గీతఁ దెనిఁగించినచో ద్రాక్షాసదృ
శ మగు కవితాప్రవాహమునకు నడ్డులేగులక మానదు. కనుక మాతృక
యందలి ముఖ్యాభిప్రాయమును దీసికొని యాదిత్యమును బోషించుచు
నాంధ్రీకరించిన యాంధ్రీకరణమే యాదరణీయము.

ఆంధ్రకథాసరిత్సాగరము.

వెనుకఁ జెప్పఁబడిన వేదమువారివచనకథాసరిత్సాగరము తరు
వాత మఱియు నామహాసాగరమున కేలా మెత్తినవారు బ్ర. శ్రీ. ఓలేటి

వేంకటరామశాస్త్రిగారు. వీరు వేదమువారివలె వచనమాటముగా నాంధ్రీకరింపక పురాణశైలిని గద్యపద్యరూపముగాఁ దెనిగించిరి.

గద్య, పద్య, రచనలు.

కేవల గద్యరచన సామాన్యపక్షానము కలవారు చమత్కృతి కథలకై యానందించుట కుపయోగించును. కేవలపద్యరచనయే యెవచోఁ గథ సరిగా నడువక పద్యముల కొరకుఁ బ్రయత్నింపవలసి వచ్చును. అట్లు గాక యుభయకవిత్వము (గద్యపద్యకవిత్వము) భారతరామాయణాదులవలెఁ బురాణమును జెప్పుకొనుట కుపయుక్త మగును. అని తలఁచియుఁ బండితకవుల కది యుక్తముగా నుండు ననియుఁ గాఁబోలు ! శాశ్వతముగా నుండునట్టి యీకథాసరిత్సాగరము నాంధ్రీకరించిరి.

ఈకథాసరిత్సాగరము వేంకటరామకృష్ణకవులలోఁ బ్రథము లగు వేంకటరామశాస్త్రిగారు రాక్షసే యాంధ్రీకరించినను బేరుమాత్రము జూటకవులు (వేంకటరామకృష్ణకవులు) అనియే పెట్టిరి. వీరిలో రెండవవారగు ద్వీవేది రామకృష్ణశాస్త్రిగారు తెనుఁగుతల్లి కమూల్యసేవఁ జేసి మిక్కిలి తరుణవయస్సునందే పరమంబడించుటవలన వేంకటరామశాస్త్రిగారు శాశ్వతయశస్సుంపాదనమున కీగ్రంథము నాంధ్రీకరించుచుఁ దమమే నమఱఁదియుఁ దోడికవియును నగురామకృష్ణశాస్త్రిలుగారియం దుండు నిర్వాజప్రేమచే “వేంకటరామకృష్ణ” అనియే యాగ్రంథమునకుఁ బేరు పెట్టిరి. ఇదియునుఁ గాక జంటకవులుగా నున్నపు డెవ్వరు రచించినను నిర్వరపేరు పెట్టుటయే యుచితము.

ఈగ్రంథమును నొక్కొక్కలంబకమును నొక్కొక్కస్తంభుటముక్రింద ముద్రింపించుచున్నారు. నేటికి వీ భాగములుమాత్రమే ముద్రితములైనవి.

కృతికి శ్రీ సూర్యరాయ మహీవల్లభస్త్రియసూనులును, రావువంశవిస్తారకులును, గంగాధరరామరాయాభిధానులును, నగు శ్రీ శ్రీ పీఠికా పుర యువరాజు బహద్దరుగారు నాయకులు.

వీరికవిత్వము చమత్కరపును కవిత్రయమే గాక నడుమనడుమ శ్రీనాథుఁడు పోతన్నమున్నగు మహాకవిసార్వభౌములు స్పృశింపవచ్చుచుండురు.

క. మెలగవు మేతల కై నను

మలగవు జలములకు నైన మనుజులఁ గనియన్

గలగవు చను వగుదనుకను

దలగవు తన్నునివరేణ్యు దరినుండి నృపా !

వదలాలిత్యముచేతను, భావసౌష్ఠవముచేతను నీవిగువవద్య మేస్తాదీన

మహాకవిని జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చుచున్నదో తద్జ్ఞు లూహింపుడు.

నీ. నిండుచందురు పొందు నిందసేయఁగఁజాలు

చొక్తపు నెమ్మోము సోయగంబు

మెఱుఁగుటద్దముల నక్తకుఁ గైకొనఁబోని

నిద్దంపుఁ జెక్కుల నెఱతనంబు

మరుని విండులకు వంకరల నెన్నఁగఁ జూచు

కనుబామ దోయి చక్తందనంబు

కటికిచీకటి యొప్పు నటమటయొనరించు

కుదిరికగల గొప్ప కొప్పు బెడఁగు

మేల్లిబంగారు వసమించు మేనిచెలుపు

ముదురు వవడంబు దొరయు నెమ్మోముసాబగు

కలదు లేదనఁ దగు లేతకొను సాగసు

గలిగి చెలువొందు చున్నయక్తన్నెఁ జూచి—౧ లం. ౪ త. ౧౬ క.

ప్రథమలంబకమున నెలుక సెట్టి వృత్తాంతము దీక్రిందివద్యమును బఁకించితిరా !

గీ. అట్టియెడ నీవు చేతిలోఁ బెట్టికట్టి

సొమ్ము కడతేర్చి మెడియుఁ దెమ్మనంగ

వచ్చినాడవు పోపొమ్ము చచ్చినాడ !

దాఁచఁ బెట్టితె ? యిచట నీ లాతమూట.

మూలమునలేని దూషణ సందర్భోచిత మగునీవద్యోత్తరార్థ మీకథకై, తయో రమణీయత నాపాదించిన దని చెప్పవచ్చును.

క. ఏకరము నెఱుంగను మొ

ట్టో కాపుం డనుచు వేమఁచున్న నరని యా

వాకు లపు డెవ్వఁకిఁ జెని

సోఁకవ యాతఁడు విసవ్వశోభనుఁడగుటన్.— ౨ ల., ౩౧౩ వ.

గీ. ఎద తెదఱుతో కొమ్ముఁచేనుఁగులను

బోలుకాముకులను మోసపుచ్చి మివులఁ

గరినవృత్తి మెలంగునీగడుసుముండ

కదిరా! మంచిపని చేసె నాతఁ డెవఁడా!!

“ఏకరము నెఱుంగను మొట్టో” “గడుసుముండ” యనునీస్వాభావికసూక్తిద్వయముచేసీరెఱుఁడుపద్యములును నతిచమత్కారముఁ గలిగించుచున్నవి.

కేవలము మూలముసారముగాతూ, చా, తప్పకుండఁగాఁ దెనిఁగింపవలయు ననియే వేంకటరామశాస్త్రిగారి ముఖ్యాభిప్రాయ మైనట్లు దెలియుచున్నయది. సాధారణముగా వీరు తెని గించినంత గ్రంథములో మూలము నెక్కడను విడువలేదు. కాని యాచార్యపోషణమున కక్కడ క్కడ సాభాషణములును జరుత్తారజననమునకు నవ్యభావములు మాత్రముకొన్నికొన్ని మార్చిరి. వీరు కృత్యాది నట్లుప్రతిజ్ఞ చేసిరోమాదితిరా!

క. అంచితమూలగ్రంథ మొ

కించుకయును వీడఁబోక నెడనెడ నెదియేన్

బెంచుచు నొచిత్యముఁ బో

పించుచుఁ దెనిఁగింపసాహసించితి దీనిన్.

వీఁప్రతిజ్ఞ యీక్రిందిపద్యములలోఁ దెలియఁగలదు.

శ్లో. జనమేజయపు త్రోఁసూ తేప్రో రాజ్ఞః పక్షిః

అభిమత్యప్రపాతస్య యస్యాదిపురు షోఽర్జునః

త్రిపురాభిభుజస్తాభదృష్ట దోర్దండ విక్రమః—

మూలము.

సీ. హరభుజాస్తాభదోద్ధురవరాక్రమశాలి

యరునుఁ డెవ్వఁచియూదిపురుషుఁ

డభిమన్యుఁ డేవానియనుఁగుముత్యతాత య
భేద్యవ ద్భవ్యహ భేదకుండు
మహితగాఢాస్థకమతి పరీక్షి స్తహీ
తలనాథుఁ డెవనిశితామహుండు

జనమేజయుఁడు మహాసర్పయాగక్రియా
నవంభ చరితుఁ డేవానితండ్రి

గీ. యతఁడు విఖ్యాతధీరవీరాస్వనాయ
కలశవారాశిపూర్ణిమాకమలవైరి
నిఖిలబోకజన స్తవనీయగుణుఁడు
పొగడఁదగఁడె శతానీకభూవిభుండు.

మూఁడవలంబకమున “వైశ్యకన్యామాన్వత్తులకథ” మూలము
లో 25 శ్లోకములలో నున్నది. దాని నీయాంధ్రీకర్త 50 గద్యపద్యము
లలో వ్రాసెరి.

సంభాషణాదిని కూర్చి మాత్రము కొంత వ్రాసుక తప్పదు.

కోమటి యామాన్వత్తునియొద్దకు వెళ్ళి “నాకూతురు మీకు
భిక్ష పెట్టుచుండఁగా కటకటా! కష్టమొదవె నని యెందు” కని రని యడు
గును. యతియును “ఆమెనుందరవతియైనను దుర్లక్షణములు కలదిగాఁ గ
న్నడుచున్నది. ఆమె కెప్పుడు వివాహముచేయుచువో యప్పుడే నీవు శ
పుత్ర దారముగా నశింతువు. కావున నాపిల్ల నొకమందసములో నుంచి
దానిపై నొకగండజోతి నెలకొల్పి గోదావరిలో వదలివేయుము.” అని
చెప్పఁగా నాకోమటి వెట్టివాఁడై యల్లచేయును.

అని సంస్కృతములోఁ గలదు. ఈ క్రిందిశ్లోకములు చూడుడు.

శ్లో. దుర్లక్షణేయం కన్యా తే వివాహోఽస్యా యదా భవేత్
తదా ససుతదారస్య క్షయః స్యాత్తవ నిశ్చితమ్
తదేతాం వీక్ష్య దుఃఖం మే జాతం భక్తోహి మే భవాన్
తేనైవ ముక్తావా నస్తి త్యక్తావ మౌనం భవత్ప్రతే
తదేషా కన్యకా నక్తం మంజూసాయా నివేశితా
ఉపరిస్థస్త దీపాయాం గజాయాం క్షిప్యతాం త్వయా.

ఈసంస్కృతమూలమున కాంధ్రీకరణములోని మార్పు నవలోకింపఁదగినది.

గీ. అనిన విని యావణిగ్వయం దధికభయస
మన్వితమనన్తుఁ డయి చుచుత్తా! మదీ-రు
కషము తొలంగ నేడేని గతి యొకండు
తెలిపి మీరె కటాక్షింప వలయునన్ను.

క. తపమో దానమో యాత్రయో
జపమో శాంతియో మతేదో సలువవలయుచోఁ
గృహ మీలఁ దెలిపి నన్నీ
వివదంబుధిఁ గడవఁజేయవే మాస్మిద్రా!

శ్రీవేంకటరామశాస్త్రిగారు, బౌచిత్యమును బాగుగాఁ బోషించుదుఁ, గ్రొంగ్రొత్తభావములు నమచుననుఁ బడవేయుదు నొక స్వతంత్రపంథమో? యను నట్టికథాసరిత్సాగరము నాంధ్రీకరించిరి. ఈక్రిందిపద్యములలోని రసనైర్మల్యము, వదవిన్యాసము, నర్థసంపదము వేనోళ్ల శాశ్వసీయము లనుట కేమైన సందేహ మున్నదా?

చ. ఒడలిబెడంగుతో నడలయొప్పులతో స్థరవిభమంబుతో
వెడవెడ నవుతోఁ గనులవెల్పడు చూపులసాయగంబుతోఁ
దొడరెను ప్రేమచిహ్నములతో వలపులదులకించు లీలతోఁ
గడుకొను వేడ్చతోఁ బాలుపుగావిహరించు నొయ్యనొయ్యనన్.

సీ. చూపులు సుమనోజ్ఞ శుద్ధాంతకామినీ
వదనాబ్జములమీఁద వ్రాలి నిలువ
మదిరారసాస్వాదమాత్రసమాసక్తి
రసన తడేకపారణ మొనర్ప
వీను లానందాబ్ధి వీచీరవనదృశ్
కలవివంచీరాగకళలఁ దనియ
నిరతంబును దృఢీయపురుషార్థసంపాద
నాస్థయై బుద్ధి నెయ్యమున నలర

ఆ. వె. వత్సవిభుఁడు సకలవైభవదేవేంద్రుఁ

డగుచు విస్తృతాఖిలాన్యకార్య

భారవహత నూత్నపరిణీతనిజపథా

జనసుఖోత్సవానుషక్తి నుండె.

స్థాళీపులాకముగాఁ గొన్ని పద్యముల నుదాహరించెద నని వ్రాసి యిట్లే వ్రాయఁ గడఁగినచోఁ దిరిగి కథాసరిత్సాగర మంతయు నీవ్యాసములోనికే దింపవలసివచ్చు ననెనుభయముతో నీపద్యములు మాత్రము పాఠకులకుఁ జవిచూపితిని.

వివిధవిషయములుగల యీమహాగ్రంథము నాంధ్రవాఙ్మయప్రపంచమున కర్పించి యాంధ్రవాణి కనశ్వరము, నమూల్యము నగుసేవఁ జేసిన శ్రీవేంకటరామశాస్త్రిగారికి నాయభివాదము లర్పించుచు నేతద్ద్రాక్షాంతమునఁ దమస్వాహంకారపరిహారభావము వెలిపుచ్చుచు శ్రీశాస్త్రులు గారు వ్రాసిన పద్యము నిక్కడ చుల్లెఱచి యీ వ్యాసము నింతటితో విరమించుచున్నాను.

క. పలుకుల వెలందియెట్టెటు

పలికించిన నట్టు లేను బలికితి దొనఁగుల్

గలిగిన మన్నింపుఁడు వె

ద్దలు రసవత్పదపదార్థతాత్పర్యజ్ఞుల్.

గ్రంథస్వీకారము.

1. కర్షకా!—ఇదియొకచిన్న పాత్రము. నలువదితొమ్మిదివృత్తములుగలది. ఉభయ భాషాప్రవీణులు, కొండనీటి వెళయ్యగారు రచించినది. కర్షకునిస్థితి యిందతినిపుణముగా వర్ణింపఁబడినది. ఇది మిగులననుభవముగలిగిన కర్షకులసంబోధనము! కవనము విషయమునందెక్కువవిలువగనఁబఱచుచున్నది. జాతీయములు, స్వభావోక్తులుఁగలిగి కర్షకులదీవావసను గదలీపాకమున విశదముచేయుచున్నది. వ్రాతలోఁ బొరపాటు చాల భాగము సవరింపకుండ నచ్చువేయించిరి. ఉదా:-మీదనురక్తమెల్లఁ దిగమ్రింగి - ౨౨. నీవుకలఁగాలము - పైబడినఁభాగము - 3౦. యధేచ్ఛనివాసముజేయ ౨౪ మొదలైనవి.

ఉ. ఎండయు వానయంచనక నెక్కుటికప్పుడు బండచాకిరి
తిండికిఁ జేయుచుండెదవు, దేవురులాడుచు నెక్కుడైన నీ
మండెడ పొట్టనింపుకొను మార్గము లేదుగదోయి యింకనో
యెండికృశించిపోయినవి ఎఱ్ఱులు సర్వమునీకు కర్షకా!

ఉ నాగలిఁ జేతబట్టి నరనాథులపాలికిఁబోయి కష్టముం
బోగలమార్గమెద్ది యనుమోయి వదింపక నూరకుండినా
చేగలయంతెవట్టు కనిచేసియె రమ్మిక కొంపముంపనా
వేగినఁ జూచుకొంద మది యెంతటిదో యని బుద్ధికర్షకా!

ఈరెండుపద్యములు నన్ని విషయములకు మచ్చు.

గ్రంథమును గవిగారు తమవిద్యాభివృద్ధికిఁ గారకులగు శ్రీ సత్రావాసవయ్య చౌదరిగారికి నంకితముచేసిరి. గుంటూరుజిల్లా సత్రైవలి తాలూకా కోసూరుపొట్టకుఁ జేరిన వివ్వర్ల గ్రామములోని కవిగారికి వ్రాసిన సూరకయే పుస్తకమును బంపెద రని తోచుచున్నది.

2. తోరణము:- మధునావంతుల సత్యనారాయణాస్త్రిగారు కవి. ఆంధ్రకుటీరము, తొలిపువ్వు. మాలామహులగు రామమూర్తిగారివత్సలత కర్పణము చేయఁబడినది. 40 పుటలలో 40 పద్యములుఁ బుటకొక్కొక్కటిగా ముద్రింపఁబడినవి. పద్యములన్నివిధముల హృద్యము

గానున్నవి. “మంచిత్రోవబోవుదమురంకు ధీరాంధ్రపుత్రులారా!” యని మొదటినుండి బోధించినారు.

“నొడువఁ జాలనియిశుమలఁ గుడిది బడలి

చిక్కిరించి నిజదేశ సేవఁ జేసి

తుదకు స్తఃస్థియులైన యాంధ్రులఁ దలంప

గాజ కన్నైన నొక యశ్రుకణము రాల్చు.

౨

“అంధభాషాభివృద్ధియు, నాంధ్రదేశ

భాగ్యవృద్ధియు నేనాఁడు వడయనగునొ

యవృద్ధి యాంధ్రశబ్ద మన్వరమగును

మనయెడలఁ గానిచో నామమాత్రమగును.

3

పితృశిక్షను లెక్కసేయకున్న యొక్కమూరునికిఁ దండ్రి దినదిన మొక్కరూపాయయిచ్చి లోపఱచుకొని రామాయణభారతాదులు తన నిమిత్తమై చదువుమని క్రమక్రమముగా సన్తాగమునకు దింపిన ట్లాకచిన్న కథయున్నది. కవిగారికి, పల్లెచాలెము వ్రాసినదొరకును.

3. శ్రీశంకరాచార్యజీవితసంగ్రహచరిత్రము-గ్రంథకర్త శ్రీ కృత్తి వెంటి లక్ష్మీనారాయణగారు. పదియధ్యాయములు- డెబ్బదిరెండుపుటలు - వచనకావ్యము - శ్రీమత్పరమహంసచరిత్రాజకాచార్యవర్యశ్రీనియల నంద భారతీస్వాములవారి పూర్వపీఠికతోఁ గూడినది. కంకటావ దేవ సాసములోఁ బ్రతిష్ఠింపఁబడిన శ్రీశంకరాచార్యుల ఛాయావటము ముఖ్యత్రమునఁగలను. పీఠికవ్రాసిన శ్రీవిమలానందస్వాములవటము లోనఁగలదు. శ్రీశంకరుల జీవితచరిత్ర మింనుఁ జక్కగ సంగ్రహపూర్వమున వ్రాయఁబడినది. భాష నాతికఠినముగానున్నది. విషయము సంగ్రహముగానున్ననుఁ జదువరులకుఁ గావలసిన ముఖ్యవిషయములు విశువఁబడలేదు. వచ్చితసాహిత్యములగు శ్రీశంకరాచార్యులుచారిత్రమును మతాభిమానముగల యెలచారునుఁ జదివితీరవలయును. గ్రంథము బందరులోని సర్పిలి పేటలోని కృత్తివెంటి లక్ష్మీనారాయణగారి యొద్ద నాలుగణాలకు దొరకును.

౧౧౫. అనన్యలభ్యః శబ్దార్థః.

ఒకశబ్దముయొక్క యర్థ మితరసాధనములవలనఁ దెలియఁబడదు. ఈన్యాయము తంత్రవార్తికములో ౩౪౦ పుటలో నున్నది.

“యావానేవహి అనన్యలభ్యః అర్థః శబ్దార్థమ్యతే ససర్వః శబ్దార్థః”

కుసుమాంజలికారుఁ డైన ఉదయనాచార్యుఁడు శబ్దార్థవిషయ మయి యిట్లు వ్రాయుచున్నాఁడు.

“యశ్శబ్దో యత్ర పృథ్విరసతి వృత్త్యంతరే ప్రముజ్యతే స తస్య వాచ

కోయథా స్వర్గశబ్దః సుఖవిశేషే ప్రముజ్యమానః తస్య వాచకః.

౧౧౬. అనిషిద్ధ మనుమతమ్.

నిషేధింపఁబడనిది యరుమతింకఁబడును. ఇది హేమచంద్రుని పరిశిష్టపర్వము ౮-౩౬ లో నున్నది.

“ఏతస్యాః సంప్రదానం చ శ్రుత్వా సంశోధనా నసి

అనిషిద్ధం హ్యనుమత మపి న్యామోపి వ్రతే”

౧౨౦. అస్తరజ్గబహిరజ్గయో రస్తరజ్గ బలీయః.

అంతరంగబహిరంగములలో నంతరంగము బలమైనది.

ఇది శీరదేవుని పరిభాషలలోఁ గనఁబడుచున్నది. మఱియొకఁడు తుఁ డంతరంగబహిరంగశబ్దముల కిట్లర్థమును జెప్పెను.

“అస్తర్యధ్యే బహిరజ్గశాస్త్రీ మునిమిత్ర సముదాయమధ్యే అస్త ర్భూతా న్యజ్ఞాని నిమిత్తాని యస్య తదస్తరజ్గం ఏవం తదీయనిమిత్ర సము దాయాత్ బహిర్భూతాజ్గం బహిరజ్గం.”

ఈన్యాయము శబరస్వామి పూర్వరూపాంసాభాష్యములో ౧౨-౨-౨౭ లో నుదాహరించెను.

“కార్యస్య తావ దుపాదానాపేక్షా ప్రళయ ముత్పత్త్యతే వత్సా ద్విరోధినంసర్గాభావాపేక్షా త థాచాస్తరజ్గబహిరజ్గయో రస్తరజ్గబల వదితి న్యాయే నాస్తరజ్గోపాదానవిషయత్వ మేవ తయో ర్న్యాయమ్”

౧౨౧. అన్యవేత్తస్థితా ధూమా న్నవేత్తాస్తర మగ్నిమత్.

ఒక యింటినుండి కనఁబడుచున్న ధూమమువలన మఱియొక

యిల్లు ధూమము కల దని మన మూహించు గూడదు. జైమినిసూత్రమును గుఱించి తాత్రవార్తికములో నిట్లు చెప్పబడియున్నది.

అనుమానవ్యవస్థానాత్ తత్సూక్ష్మక్తం ప్రమాణం స్యాత్.

౧౨౨. అన్యార్థమపి ప్రకృత మన్యార్థం భవతి.

ఒక ప్రయోజనము కొఱకుఁ జేసిన యొకపద్దు మఱియొక ప్రయోజనముకొఱకుఁ బనికవచ్చును.

ఈన్యాయము మహాభాష్యము ౧-౧-౨౩ లో నున్నది.

“యైవ దుచ్యతే చ చాన్యార్థం ప్రకృత మన్యార్థం భవతి త్యన్యార్థమపి ప్రకృత మన్యార్థం భవతి. త ద్యథా-శాల్యార్థం కుల్యాః స్రణీయస్తే తాభ్య శ్చ పానీయం పీయత ఉపస్పృశ్యస్తేచ శాలయ శ్చ భావ్యస్తే”

౧౨౩. అవచ్ఛేదన్యాయము.

దీనికే పూర్వావరావచ్ఛేదన్యాయ మనిపేరు. జ్యోతిష్కము లో, ప్రథమసవనమును ఉద్ధాత, అధ్వర్యుడు, సహోత, మొదలగు ఋత్విక్తు లొకనిని మఱియొకఁడు పట్టుకొని చుట్టుగాఁ దిరుగుదురు. ఇందు లో నెవ్వఁడైన నొకఁడు ముందు నడచుచున్న మఱియొకనిని విడిచిన యెడల దాని కేకకర్తృకావచ్ఛేద మని పేరు. ఇది వేదాంతకల్పతరువరి ముఖము నిట్లు వివరింపఁబడినది.

“జ్యేష్ఠ స్యాపీతి అవచ్ఛేదన్యాయేన ఉర్వశ్యవరేణ బాధ మాశం క్య తదపేక్ష్య స్త్యేతి విశేషితౌ తే నోత్తరస్య ఉర్వాపేక్షాయా ముపక్ర మాధికరణన్యాయ ఏవ ప్రవర్తత ఇతి సూత్రిత మిత్యర్థః.”

౧౨౪. అపవాదై రుత్సర్గా బాధ్యస్తే.

అపవాద యనఁగా సామాన్యశాస్త్రము, ఎ ట్లనఁగా “స హింస్యా త్సర్వభూతాని” ఏజాతువును హింసింపఁగూడదు. ఉత్సర్గశాస్త్రము-అనఁగా, విశేషశాస్త్రము. ఇది యపవాదను బాధించునది. ఎ ట్లనఁగా-“అగ్నిహోమీయం ఐశు మాలభేత” (యజ్ఞమును, అగ్నిహోమమున దేవతగాఁ గలవతువును హింసింపవలె నని విధి.)

ఈ న్యాయము కుమారసంభవము రెండవసర్గ ౨౭ వ శ్లోకములో నున్నది.

“లబ్ధప్రతిషాః ప్రథమం యూయం కిం బలవత్తరైః

అవవాదై రి వోత్సర్గాః శ్రుతవ్యావృత్తయః వరైః”

౧౨౧. అభ్యర్థితం పూర్వమ్.

పూజనీయులు ముందు రావలయును. ఇది పాణిని సూత్రములలో నొక సూత్రము. “అభ్యర్థితం పూర్వం నికత తీతి వక్ష్యం” “మూలాపితకా” “శ్రద్ధామేధే” జైమినీయన్యాయమాలావిస్తరమందు ౧౨ వ యధ్యాయములో నీన్యాయము కనిపించుచున్నది.

“అభ్యర్థితం పూర్వ మితి న్యాయ మశ్రుత్య తస్మత్ప్రసజ్జప్తపతిపాదకయో రేకాదశద్వాదశాధ్యాయయోః పూర్వోత్తరభావ ఉపపాదితః”

౧౨౬. అంబుని మజ్జ స్త్రాలాబూని గ్రావాణః ప్లవస్తే.

తటచుగా నీన్యాయ మొకదుర టమైనదాని నుదాహరించుటకుఁ జెప్పబడును. ఇది మహాభారతము సభాశర్వములో ౬౪ వ అధ్యాయములో నున్నది.

“మజ్జ స్త్రాలాబూని శిలాః ప్లవస్తే ముహ్యన్తి నావోమ్భసి శశ్వ దేవ” నీటిలో, అనుగపుకాయలు ములుగుచున్నయవి. రాళ్లు తేలుచున్నవి.

౧౨౭. అయ మవరో గణ్ఠా స్ఫోకరి స్ఫోటః.

ఒక వ్రణముపైని మఱియొక వ్రణము- అనగా నొకకప్పముపైని మఱియొకకప్పము వచ్చునపు డీన్యాయము ప్రవర్తించును.

శాకుంతలములో రెండవయంకము, ప్రాకృతము, “తదో గండస్స ఉపరి పిడఱ సంవుత్తా”.

౧౨౮. అరుచైకహాయనీన్యాయము.

ఇది పూర్వమిహమాంసలోనిది. ఒకసంవత్సర మీడు గలది, యెఱ్ఱనిరంగు గలది యగు నాపువెయ్యనుబెట్టి సోమమును గొనవలెను. ఈన్యాయము తంత్రవార్తకము ౧-౨-౪౧ న్యాయమంజరి ౨౪౪ పుట, వేదాంతకల్పతరుమణిముఖము, పుట ౬౧౯ మొదలగు గ్రంథములలోఁ

జెప్పబడినది. జైమినిపూర్వమీమాంసాస్థాత్రము 3-౧-౧౨లో “అరుణిన్యాయ” మని చెప్పబడుచున్నది. జ్యోతిష్టోమముం దీవిధి కనబడుచున్నది. “అరుణయా పిజ్జాత్యూ ఏకహయన్యో సోమం క్రీణాతి” మీమాంసకునికీ దలవెంట్రుకను జీరుటవలె సూక్ష్మమయిన యుక్తులతోఁ గూడిన శాస్త్రార్థము చేయట విశిష్టి యశేషతము. మాధవాచార్య విరచితన్యాయమాలా విస్తరముం దీవాక్యము వ్యాఖ్యానము చేయబడినది.

౧౨౯. అవతప్తే నకులస్థితమ్.

వేడినేలలో ముంగి నిలుచుట.

ఒకకనిలో సైర్యము లేక చంచలబుద్ధి గలవానివిషయమై యీన్యాయము ప్రవర్తించును. ఈన్యాయము ౨-౧-౪౭ మహాభాష్యములో నున్నది.

“యథావతప్తే నకులా న చిరం స్థాతారో భవం త్యేవం కార్యాణ్యారభ్య యో న చిరం తివ్రతి న ఉచ్యతే అవతప్తే నకులస్థితం తవత దితి”

౧౩౦. అవయవప్రసిద్ధేః సముదాయప్రసిద్ధి ర్బలీయసీ.

అవయవప్రసిద్ధికంటె సముదాయప్రసిద్ధి బలమైనది. (౧-౪-౧౧) తంత్రవారికములో కుమారిలభ ట్టిన్యాయము నుదాహరించెను.

“లభాత్తికాహి సముదాయప్రసిద్ధి రవయవప్రసిద్ధిం బాధతే తస్యా స్వాత్మలాభో యత్ర ప్రమాణాంతరేణ పూర్వానుభూతావయవార్థరహితేర్థే శబ్దప్రయోగో దృశ్యతే యథా శ్వత్వకర్ణత్వరహితే వృక్షేఽశ్వకర్ణశబ్దస్య”

౧౩౧. అవిరవికన్యాయము.

అవి, అవిక శబ్దములకు గొట్టె యర్థము. గొట్టెమాంస మనునర్థముం దవికశబ్దముపైని అణ్ ప్రత్యయము చేర్చఁగా “అవిక” యగును. మహాభాష్యము (౪-౧-౮౮)

“తత్ర ద్వయో శ్చబ్దయోః సమానార్థయో రేకేన విగ్రహోఽవ

రస్తా దుత్పత్తి ర్భవిష్య త్యవిరవికన్యాయేన త ద్యథా-అవే త్తాన
మితి విగృహ్య అవికళబా దుత్పత్తి ర్భవతి ఆవిక మితి ।

ఇట్టిశబ్దము లష్టాధ్యాయసూత్రములలో ననేకములు చెప్పబడి
నవి. “క్రతూక్థాది సూత్రాంతాత్ తక్” ౪-౨-౬౦ క్రతువిశేషవాచక
ము లైన ఉక్థాదిశబ్దములకు సూత్రశబ్దాంతము దున్న కల్పశబ్దమునకు
తక్ ప్రత్యయము వచ్చును. ఎ ట్లనఁగా;—ఉక్థశబ్దము, కొన్ని సామలయం
దు మాధము. త దధీతే- త ద్వేద వా- అనునర్థము.

అగ్నిష్టోమ మధీతే వేద వా- ఆగ్నిష్టోమికః । వాజపేయికః । ఔక్తికః ।
లోకాయతీకః । వార్తికసూత్రికః । సాజ్ఞిహసూత్రికః । కల్పసూత్ర
మధీతే కల్పసూత్రః । వాయసవిద్యకః । సార్పవిద్యకః । ఆశ్వలక్షణికః ।
ఇత్యాదులు—

౧౩౨. అశ్వారూఢాః కథం చా శ్వాన్ విస్తరేయు స్సచేతనాః.

బుద్ధిమంతు లైనరాతులు తా మెక్కినగుఱ్ఱముల నెట్లు మఱచెద
రు. వ్యాకరణశాస్త్రకర్తలు తాము వ్రాసిన కట్టుబాట్లను లక్ష్యముసేయక
తమయిచ్చకొలది శబ్దములను బ్రయోగింతురు. ఈవిషయమందుఁ బై
న్యాయము ప్రవర్తించును. పాణిని “అల్పాచరం పూర్వామ్” ద్వంద్వస
మాసములో నల్పములు గలశబ్దము ముం దుండవలయు నని నిబాధన
ముచేసి తనసూత్రములలోఁ దానే యీకట్టుబాటు నుల్లంఘించెను. ఎ
ట్లనఁగా; “లక్షణహేత్వోఽక్రియామామ్” అను సూత్రమును, అల్పా
చ మెన హేతుశబ్దమును వెనుకకుఁ ద్రోసి య తకంటె నెక్కు డచ్చులు
గలలక్షణశబ్దమును ముం దుచెను. ౧-౩-౧౨, తాత్రనార్తికముం దు కు
మారింభట్టు గొప్పశాబ్దికు లైన గ్రంథకర్తలు కూడ నవశబ్ద ములను బ్ర
యోగించి రని వ్రాసెను. “అన్తో నా స్త్యవశబ్దానా మితిహాసపురాణ
యోః” అని వలికెను. ఇందులకు “ఉభాభ్య” అను నొకవిచిత్రమైన శబ్ద
ము నుదాహరించెను. ఏనుఁగు గొడుదంతములతోను గొట్టినదెబ్బ యని
దీనికర్థము. అతఁ డాగ్రంథమందే యిట్లు వ్రాసెను.

“యేపి వ్యాకరణ సైవ వరేపారే ప్రతిష్ఠితాః ।
 సుతరాం తేపి గావ్యాది తుల్యా నేవ ప్రయుజ్యతే ।
 సూత్రవారికభాష్యేషు దృశ్యతే చావశబ్దవం ।
 అశ్వాసూదాః కథం చాశ్వా స్వస్థరేము సుచేతనాః”

౧౩౩. అసిధారామధులేహనన్యాయము.

కత్తిదారుడైఁ దేనెచ్చుకలంది నాకుట. ఈన్యాయము సర్వద
 ర్భససంగ్రహములో జైనమతవివరణముం నున్నది.
 “సదసద్వేదనీయస్య సుఖదుఃఖోత్పాదకత్వ మసిధారా
 మధులేహనవత్”

బోధికార్యావతారముం ౭-౬౪.

“కామై ర్న తృప్తి స్సంసారే త్సురధారామధూవమైః”

౧౩౪. అహృదయవచసా మహృదయ ముత్తరమ్.

మతిలేని ప్రశ్నలకు మతిలేనిజవాబులు. ఈన్యాయము వేదాం
 త తత్వబిందువు- ౧౪ పుటలో నున్నది.

“తత్ర చాహృదయవచసా మహృదయ ముత్తర మితి న్యాయేన సద
 స్యత్వం ప్రకుంచ స్యాత్కం । న తు తత్త్వాభిప్రాయేణ”.

౧౩౫. అసాధారణ్యేన వ్యవదేశా భవన్తి.

ఒకదాని కొకగొప్పతన మున్నచో దీనినిబట్టి దానికిఁ బేరు వ
 చ్చును. ఈన్యాయము సాంఖ్యసూత్రము ౫-౧౧౨ సూ. లో నున్నది.

“సర్వేషు వృథివృత్తపాదాన మసాధారణ్యాత్ తదవ్యవదేశః పూ
 ర్వవత్”

సర్వదర్భససంగ్రహములో-అక్షపాదమతవివరణము-

“నను ప్రమాణాదివదార్థజోడశ కే ప్రతిపాద్యమానే కథ మిదంన్యాయ
 శాస్త్రః మితి వ్యవదిశ్యతేనత్యం । తథా వ్యసాధారణ్యేన వ్యవదేశా భవ
 న్నీతి న్యాయేన న్యాయస్య పరాధామమానా వరపర్యాయస్య న్యాయస్య
 సకలవిద్యానుగ్రహకతయా సర్వకర్తృయస్థాన సాధనతయా ప్రధానత్వేన
 తథా వ్యవదేశో యుజ్యతే”

౧౩౬. కరిబృంహితన్యాయము.

కరిబృంహితము=ఏనుఁగుయొక్క యటపు-“బృంహితం కరిగర్జితం”అని యమరము చెప్పుచుండఁగా-బృంహితశబ్దమే యేనుఁ గఁగని యర్థమిచ్చు చుండఁగా నిచటఁ గఁగెల్ల మనసరము లేదు. కాని రఘునాథుఁ డనుగ్రంథ కర్త దీని నిట్లుసమర్థించుచున్నాఁడు. “విశిష్టవాచకానా మపి వదానాం సతి కృథ గ్విశేషణవాచకపదసమవధానే విశేష్యమాత్ర పరతాయాం కరి బృంహితన్యాయః ప్రవర్తతే”- కావ్యప్రదీపము, సప్తమోల్లాసములోఁ బరియవశ్లోకమును జూడుఁడు- “సాందర్యసమ్మతార్థణ్యం యస్య స్తే తే చ విభ్రమాః । మట్పవా న్పుష్పమా లేవ కా న్నాక్షర్వతి సా సఖే.” ఇందులకు కావ్యప్రదీపకారుఁ డిట్లు వ్రాయుచున్నాఁడు. (౨౦౫ పుట)

“మాలాశబ్దో యద్యపి పుష్పస్యేవ స్రజి శక్త స్ర థాపి న పుష్పవద మపుష్పార్థం । లక్షణ యో త్తృప్తత్వే ప్రతిపాదకత్వాత్ । అయ మేవ కరి బృంహితన్యాయః”

ఈవిషయము యువాహరణచంద్రి కాకారుఁ డిట్లు వ్రాయు చున్నాఁడు.

“అత్ర నిరుపపదా న్మాలాశబ్దా దేవ పుష్పస్రక్పీఠితేః పుష్పవద ముత్తృప్తపుష్పత్వే సంక్రమితవాచ్యం । ఏవ మేవ కరిబృంహితాదిషు బోధ్యం”

ఇట్టిచుఱికొన్ని న్యాయముల రఘునాథుఁ డుదాహరించియున్నాఁడు.

1. గజఘటాన్యాయము, 2 నీలేదీపరన్యాయము, 3. పర్వతా ధిత్యకన్యాయము, 4. పర్వతోపత్యకాన్యాయము. 5. వాజిమంసురాన్యాయము, 6. కరికలభన్యాయము, 7. చూడావతంసన్యాయము, 8. మృగవాగురాన్యాయము, 9. చంద్రజ్యోతస్సన్యాయము, 10. ధ నుర్జ్వాన్యాయము మొదలగునవి.

౧౩౭. ఆర్ద్రం వస్త్రం సమస్తా వ్యాతాసితం రేణుజాత ముపాదత్తే.

గాలి కెగురఁగొట్టఁబడిన తడిబట్టకు రేణువు లంటుకొనును. ఇది సర్వదర్శనసంగ్రహములో జైనమతసంగ్రహమం దున్నది.

“యథార్థం వస్త్రం సమస్తా ద్వాతానీతం రేణువత ముపాదత్తే
తథా కషాయజలార్థం ఆత్మయోగానీతం కర్త సర్వప్రదేశై ర్గృహ్యతి
యథా వా నిష్ప్రాయః పిండే జలే షీప్తేభ్యః సమస్తాద్గృహ్యతి తథా
కషాయోష్ణో జీవో యోగానీతం కర్త సమస్తా దాదత్తే”

౧౩౮. ఆషాఢవాతే చలతి ద్విపేద్యే చక్రీవతో వాఙ్ధి రేవ కాష్ఠా.

ఆషాఢమాసములో వీడుగాలియొక్క బలముచేత బలవంత మైన
యేనుఁగునైతము నిలువలేనపుడు గాడిదపని చెప్పెడి దేను? ఈన్యాయము
వేదాంతశిఖామణిలో నున్నది.

“వామదేవాదీనా ముత్పన్నబ్రహ్మసాక్షాత్తారాణా మక్యయుక్తా వ
ర్వాచీనానా మాషాఢవాతే చలతి ద్విపేద్యే చక్రీవతో వాఙ్ధిరేవ
కాష్ఠేతి న్యాయేన ముక్తి ర్దూరోత్సారితా స్యాత్”

౧౩౯. ఇతో వ్యాఘ్ర ఇత స్తటి.

ఇటువైపునఁ బెద్దపులి, యిటువైపునఁ బ్రచారము. “అటువైపు
నుయ్యి యిటువైపు గొయ్యి” అని తెలుఁగునఁ గూడ నొకసామెత
గలదు. ఇది యాచార్యహేమచంద్రుని పరిశిష్టపర్వము- ౩-౧౩౬ పుట
లో నున్నది.

“కుటుమ్బ మపి మే ప్రేయః ప్రేయాం స్త్వ మపి హే సఖ

కిం కరోమి ద్విహ చిత్ర మితోవ్యాఘ్ర ఇత స్తటి”

మఱియొకయు దాహరణము స్యాద్వాదమంజరిలో నున్నది. ౧౫౧ పుట.

“అవాస్తవత్వగ్రహకం ప్రమాణం సాంవృత మసాంవృతం వా స్యాత్
యది సాంవృతం కథం తస్మా దవాస్తవా ద్వాస్తవస్య శూన్యవాదస్య సిద్ధిః
ప్రాప్తా తథా చ వాస్తవ ఏవ సమస్తాప్రమాత్రాదివ్యవహారః అథ సద్దా
హకం ప్రమాణం స్వయ మసాంవృతం త్వాక్షిణః ప్రమాత్రాదివ్యవ
హారాః వాస్తవత్వప్రతిజ్ఞాతే నైవ వ్యభిచారాత్ త దేవం వక్ష్యద్య యే
పీతో వ్యాఘ్ర ఇత స్త టితి న్యాయేన వ్యక్త ఏవ పరమార్థత స్సాంభిమత
సిద్ధివిరోధః”

౧౪౦. ఇవ్యమాణ సైవ ప్రాధాన్యం స త్విచ్ఛాయాః.

కోటికంటఁ గోరఁబడునస్తువునకుఁ బ్రాధాన్యము.

గళితశాస్త్రవదైత్యకామినీతాటంక
కలితలంకాపురీగ్రావభేదనటంక
ధూమ్ర కుహరజైకదోశ్యక్తిబిరుదాంక
కమలపత్ర వసునకాంతిజితధూమాంక.

9

ఉత్తరభాగము:—

1 అనిరామలక్ష్మణుల	10 బుడమి కారాఘవుల
2 గొనిదాచుదుర్గుణుల	11 వడిదెచ్చి కడుమివుల
3 నలరసాతలలంక	12 వెలయు దీనశరణ్య
4 గలచి త్రుచి కడుక	13 యలఘుపుణ్యశరణ్య.

సార్వభౌమభక్తికము:—

శా. నీ వాద్యుండవు నిన్ను గొల్తు నెప్పుడు నీచేతశ్రీమించె నీ
కై వేమ్రొక్తు లొనర్తు నీవలన నిష్కారంబు సుధిల్ల నీ
కేవల లభ్యమందకుండు మది నూహింపంగ నీయిడు శౌ
ర్యావీర్యావజయంబు లెచ్చెను జగత్ప్రాణోద్భవా ధనిధీ.

ఉ. లక్షణసారసంగ్రహమిశితలనామతినన్నతోఽపమో
త్రేక్షులు మీఱఁ జిత్రకవి పెద్దప యర్పణచేసె మీకు నో
యక్షయశోర్య యీధవదుదాహరణంబు జగత్ప్రసిద్ధి యై
యీక్షితి మించఁ జేయుము మహితసయాధిపపాదసేవకా.

క. వీరావళి మొదలయినవి
యారయఁగాఁ గలవు పెక్కుదాహరణంబుల
ధీరు లెఱిఁగి రచియింతురు
సారాలంకారశాస్త్రసరణిన్ ధరణిన్.

—:సీసలక్షణములు:—

వ. సీసంబు లన్నవి సమసీసంబులు విషయసీసంబు లన రెండువిధంబు
లయ్యె నందు సమసీసంబు లెట్టి వనిన.

క. అనిమిషవతిషట్టముపై
నీనయగ మగు నంఘ్రి చాన నిరుచోట్ల యతుల

చను నవి నా లడుగులపైఁ
గొన నొకగీతియు నమర్చికొన సీస మగున్.

సీ. అంఘ్రికి విశ్రాంతి యగును మూడవగణా
ద్యక్షరం బిరుచ్చోట్ల నమర నదియు
వరుసఁ బ్రాసం బేని వధి యేని యొకటితోఁ
జెప్పిన నగు సమసీస మొకటి
దీసిపైఁ గృతులలోఁ బూనికఁ జేయుని
యమములు ప్రాససీసము ననంగఁ
జెలఁగు వృత్తప్రాససీసంబు సర్వతః
ప్రాససీసము ననఁ బరఁగు మఱియు
*నక్కులిప్రాససీసంబు ననఁగను వడి
సీసమన నవకలివడిసీస మనఁగ
నా ఆగు విషమసీసంబు ననఁగ సర్వ
లఘుప్రాససీసంబు నివి రెండు రఘుపతిహిత.

సీ ప్రాసంబు నాలుగు పదముల నిల్వఁజే
సినను వృత్తప్రాససీస మగును
బచ్చిమార్దము లట్ల క్రుకటింది పెనఁచి కూ
ర్చిన నక్కులిప్రాససీస మగును
మొదల నెత్తియతి పదమునం దెల్లను
నమరింప వడిసీస మనఁగఁ దగును
సరమరమునకు యతులు వేత్రై యుండఁ
జేయవకలివడిసీస మెనయు

నాటుచోటను బ్రాసంబు లంటెనేని
నది సమప్రాససీసంబు నన్నిచోటఁ
బ్రాస మంటిన సర్వతఃప్రాససీస
మగు విషమసీస ముత్సాహ యశాః గీతి.

క. ముప్పదియార్థఘువులతో

గొప్పడుగుల దశమయతులు గొని యిరువోట్లన్
దప్పక తుద నొకగీతియుఁ

జెప్పిన నది సర్వలఘువుసీసం బయ్యెన్.

వ. ఈ లొమ్మిదీసీసంబులందును మొదలీసీసంబు సమసీసం బనం బరఁగెఁ
దదుద్భవం బైన ప్రాససీసంబులత్యంబు లెట్లనిన.

సీ. బంధురవసతు లై పాండవు ల్వినవాస

భరవృత్తిఁ దిరుగుచుఁ బరఁగువేళ

గంధయుక్తము లైన కనకసాగంధిక

కంజంబు లనిలసంగతినిఁ జేసి

సంధిల్లి రా వారినతి చూచి యటువంటి

జలజము లై వున్న సమృద్ధమున

గంధవాహనుతుండు కడఁకతో నానీల

గళబాంధవునితోఁటకడకు రాఁగ

గంధమాదనశైలాగ్రకాననమునఁ

గరుణ నలసికిఁ ద్రోవ పాతూ త్తరించి

బంధుగతి మీఱ నిలిచినక్రభుండ వనినఁ

ప్రాససీసంబు దనరు నోకవనతనయ.

వృత్తప్రాససీసము:—

తాల్చె నెవ్వఁడు ధాత్రి ధర్మసితి యెసంగఁ

దనస్వామికార్య మెంతయుఁ గడంకఁ

గొల్చె నెవ్వఁడు ప్రేమ గురుతరస్థిరభక్తిఁ

గుంభినీజాబాని గుణదీను

వేల్చె నెవ్వఁడు పటవీతిహోత్రోద్భూత*

విలసితజ్వాలికావితతి లంక†

నిల్చె నెవ్వఁడు ధాత్రి నిరుపమఁటలీల

నిపాకటివత నెఱయఁబూని

* పటవీతిహోత్రోద్భూత, † జ్వాలికావితతి గ్రాగ. మూలము.

యట్టిహనుమంతుఁ బావనస్వాంతు నసుర
ఘననభస్వంతు గుణవంతుఁ గలితశాంతు
మంతు క్కై నక్షకటధీమంతు నెంతుఁ
జెలఁగి యిట్ల వృత్తప్రాససీసములను.

౨

సర్వతఃప్రాససీసము:—

కామాంఘ్రిభక్తుండు హేమాద్రిధీరుండు
భూమిజాశోకతమోమిహిరుండు
శ్రీమాణవకలోకసోముండు పుణ్యుండు
భీమవరాక్రమశ్రీమహితుండు
కామితఫలదుండు ధీమంతుఁ డరువాల
రోమకోద్ధూతపూర్వామరుండు
క్షేమంకరుండు సంక్రామపురారాతి
సామజాహిత సమస్తేమక్షీరి
తామరసమిత్రతేజః డద్దామగుణుండు
నామది వసించు నియ్యభిరామమూర్తి
స్వామి యన సర్వతఃప్రాసనామసీస
మై మెఱయు నిది కపిసార్వభౌమ కృతుల.

3

అక్షలిప్రాససీసము:—

గిరిచరేంద్రునిఁ గాని క్షీరింపఁగా నొల్ల
హరిభటాగ్రణిఁ గాని యభినుతింప
మరుదాల్కనిఁ గాని మదిలోన నిల్చును
బరమవ్రతునిఁ గాని వ్రస్తుతింప
గురువిధేయునిఁ గాని కూర్చి భజింపను
సురవైరిహరుఁగాని చూచి పొగడ
శరజశౌర్యునిఁ గాని సన్నతి సేయను
హరిజమంత్రినిఁ గాని యనుసరింపఁ

బరగ ననుచును నక్తలిప్రాససీస
సరణి నిను గూర్చి వర్ణించు సాధుసుకవి
వరుల రక్షింపనేర్తువు వరము లొసఁగి
హరిముఖామరతతిగేయ యాంజనేయ.

౪

వడిసీసము:—

కపివంశమణిదీప కమనీయసలాప
కలితభూనుతగుణగణకలాప
కబళితోదయసూర్య కనకాద్రిసమధైర్య
కలుషాద్రిదేపనికాయవర్య
రఘురామభటచంద్ర రమ్యయశస్సాంద్ర
రణరంగవిదళితరాక్షసేంద్ర
వారాశిగంభీర వర్ణితభజసార
వాలానిలోద్ధూతవైరివార
యనుచు వడిసీసముల నిన్ను నధికభక్తి
బ్రణుతిగావించు నాజిహ్వా పావనముగ
భక్తమానసకల్ప నాపాలివేల్పు
యబ్జసంభవభవగేయ యాంజనేయ.

గి

అవకలివడిసీసము:—

బ్రతికించె నెవ్వఁడు బవరంబులో మూర్ఖుఁ
జెందులక్ష్యుని సంజీవి దెచ్చి
మర్దించె నెవ్వఁడు మైరావణుని బట్టి
లఘిమతోఁ బాతాళలంక సాచ్చి
రక్షించె నెవ్వఁడు రణములోఁ గపులను
వాలహస్తము కోటవలె ఘటించి
లంఘించె నెవ్వఁడు లవణపాథోరాశి
నవలీల నవలికి నడుగు సాచి

యెందు ముల్లోకముల ఘను లితని కెనయె
దశమః ఖపురివరగహనదహనుఁ డీతఁ
డనుచు నవకలివడిసీస మమరఁ జెప్పి
క్రీరనము నేతు నే నిన్నుఁ గీశనాథ.

E

అవకలిప్రాససీసము:—

అ ర్తబంధుఁడు రామక్రీరనలోలుండు
సత్యసంధుఁడు మత్తదైత్యహరుఁడు
లంకాపురీమహావంకకల్పార్చుండు
దళితైనసుఁడు మహాబలసుతుండు
శరణాగతప్రాణబిరుదాంకహితదూత
ధాన్యమాలిన్యఘవన్యనలుఁడు
అభ్రంకపోజ్వలాదభ్రశరీరుండు
హారతారాహీరసాఁక్రీరి
భవనుఁ డనుచు నిటు నవకలిప్రాససీ
సముల నిన్ను నెంతు రమర బుధులు
శమదమాభిరామ సముదగ్రగుణరత్న
పుంజలసదుపాయ యాంజనేయ.

2

విషమసీసము:—

గ్రాహవైరి యిర్వరినులు గలసి యైన వేఱుగా
నీహఁ గూర్చి యైన గణము లేడు చేసి గుర్వతో
నాహితోక్తి నాల్గుగణము లైన యతులు గూర్చును
తాహ యయ్యె విషమసీససంజ్ఞ నిది వహింపఁగాన్
దీన నాటవెలఁది దీకొనఁ గొన నుంచి
యిటులు ప్రాలు వల్లు నెనఁగఁ జేయ
విషమసీస మనఁగ వెలయుఁ గావ్యంబుల
నార్యచర్యగేయ యాంజనేయ.

సర్వలఘుసీసము:—

గిటికొనెడుకలువలును దటచునలినము లొడవఁ
 బటపు గలచెఱుపుబలె మెఱయుకొలన
 నేటబలిమిగల మొసలితెఱవ తనవదనగుహ
 తెఱచుకొని రదనములు గొటికికొనుచుఁ
 గఱచి మెసవినమకరి వెఱచటవ జఠరమున
 నఱుగ కురునఖములను నరము లెడలఁ
 బెఱికి యెముకలు నలిగ విఱిచి కరములఁ జఱచి
 వఱదగొని రుధిరములు వఱవఁ దునిమి
 దానిగర్భంబు వెలువడి దాటి వచ్చి
 కాలనేమిని భంజించి కడిమితోడఁ
 జెలఁగి సంజీవికొండఁ దెచ్చితివి హనుమ
 యనిన నిది సర్వలఘుసీస మగుచు గృతుల.

—:సీసమాలికాలక్షణము:—

క. వదిలె డంఘ్రులనేనియఁ
 బరు నెనిమిదిసేని సీసవద్దతి స్వేచ్ఛం
 బొడలినయే నొకగీతిము
 నదికిన నది సీసమాలికాఖ్య వహించున్.

—:తరువోజ:—

సురరాడ్గణత్రయి సూర్యుతోఁ గూడి
 జోడయ్యు యతులిరుచోటుల నిటులు
 గరిమతో రెడేసి గణములమీఁదఁ
 గలయ నొక్కొకయంఘ్రిగా నమరించి
 చరణము ల్పాలుగు సమకొనఁ జేసి
 సత్త విచద్రులు సరసు లౌ ననఁగ
 మరుదీశసుతుఁ డైనమరుదాత్మభవుని
 మహిమ లెన్నుచురు నెప్పునిఁ దర్వాజ.

చక్ర వాళవృత్తము:—

వనచరవంశసంభవ భవస్తుతశౌర్యగుణాభిరామ రా
మన్మథతిసేవకక్షీతిజమాధవ మాధవశ్రేష్ఠణామణీ
జనకసుధాసమానవిలసత్పటుక్తినివాస వాసవా
దినిఖలదేవతాతతియతి వ్రజవర్ణితలోక పావనా.

మణిగణనికరకందము:—

శతబలిముఖవనచరహితచతురా
శతధృతిగురుభటసవిసయసుకృతీ
క్రతుభుగచలసమఘనధృతియతుః
యతితతినుతమతి హనుచుదధివతీ !

తరళ:—

సదయపీక్షణ శత్రుశిక్షణ సంతతాత్రితరక్షణ
మృదులభాషణ మృత్యుభీషణ హృద్యసద్గుణభూషణ
వదనతాపన భవ్యజీవన పాటితాసురరాడ్వినా
కదనశాంభవ కాంతినైభవ గంధవాహతనూభవా !

గద్యము:—ఇది శ్రీహనుమద్వరప్రసాదలబ్ధసారస్వతపాత్ర భారద్వాజ
గోత్ర కవిత్ర సర్వయామాత్యపుత్ర చిత్రకవిపెద్దనార్యప్రణీతం బైన
లక్షణసారసంగ్రహంబునందు సర్థసమవృత్తంబులును, విషమవృత్తంబు
లవిధంబులును, షట్పత్త్యయంబులసంజ్ఞలును, ఉద్ధరమాలికావృత్తం
బులపద్ధతియును, లయగ్రాహి లయవిభాతి లయహారి త్రిభంగి వృత్తం
బుల తెఱంగును, చుడవృష్ట్యాదిదండకంబులును, యగణాదిదండకం
బులును, తగణదండకంబులును, నార్యలును, గీతులును, పెండియు
నందుఁ గందంబులచందంబులును, దద్భేదలక్షణంబులును, దెరుంగు
నందుఁగలసమవిషమగీతులలక్షణంబులును, అక్షరజాత్యాదులును,
వైతాళీయవృత్తంబులును, నందుఁ జౌషదులును, షట్పదత్రిశదద్వి
పదమంజుసంనిర్ణయంబులును, రగడభేదంబులును, వీరావళ్యామ్య
దాహరణలక్షణంబులును, సీసపద్యలక్షణంబులును, అందు సమసీస
విషమసీసంబుల చందంబులును, దరువోజసంజ్ఞలం గల్గినయిది ద్వితీ
యాశ్వాసము.

ఆంధ్ర సాహిత్య వివర్ణము—ప్రతిష్ఠాపకము.

శ్రీమహారాజా రావు వేంకటేశ్వరరామమహాపతి సూర్యారావుబహద్దరువారు వీరభద్రరామ
మహారాజావారు; పరిషత్సభాధ్యక్షులు.

కీ. శే. శ్రీ వేంకటగిరి మహారాజావారు

కీ. శే. శ్రీ బొబ్బిలిమహారాజావారు

ఉద్ధారకులు.

శ్రీరాజా వేంకటాద్రి అప్పారావుబహద్దరువారు-ఉయ్యూరు జమిందారువారు

ఆంధ్ర సాహిత్య వివర్ణనా కార్యసభాసభ్యులు

కార్యసభాధ్యక్షులు.

జయంతి రామయ్యపంతులుగారు బి. ఎ, బి. ఎల్.

కార్యదర్శులు.

కిశోరి రాధికాచార్యులుగారు ఎం. ఏ, బి. ఎల్.

విజయలక్ష్మి వేంకటపంతులుగారు ఎం. ఏ

కార్యసభాసభ్యులు.

డివాన్ బహద్దర్ కొమ్మిరెడ్డి సూర్యనారాయణమూర్తి నాయుడుగారు, (కోశాధ్యక్షులు).

సెర్వేడ రామస్వామిగారు, ఎం. ఏ.

11

చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహులుగారు

కాశీభట్ట సుబ్బయ్యశాస్త్రిగారు

శ్రీమన్ గొడవర్తి జగన్నాథస్వామిగారు ఎం. ఏ, ఎల్. టి.

దర్శా వేంకటేశ్వరరామరామగారు బి. ఏ, బి. ఎల్.

అశోక్ వేంకటాచార్యులుగారు

కేశవరవు కామరాజుగారు

కోశా వేంకటసుబ్బారావునాయుడుగారు

ఓలేటి వేంకటరామశాస్త్రిగారు, శతావధాని

పామగంటి లక్ష్మీనరసింహారావుపంతులుగారు

పిళ్ళారిసెట్టి రంగబ్రహ్మారావునాయుడుగారు.

శ్రీసూర్యరాయాంధ్రనిఘంటువు.

—ప్రథమభాగము—

ఇది బహువిధముల వాఁద్రనిఘంటువు లన్నింటికంటె మిక్కిలి శ్రేష్ఠమైనది. సంస్కృతపదములకుఁ, దెనుఁగుపదములకు వానిద్రయోగములకుఁ దడవికొననక్కఱలేదు. విద్యార్థులకుఁ గవులకు నీనిఘంటు ననేకవిధముల సమస్తసహాయమును జేయును.

సాదాప్రతి రు 5 లు. ఆర్డువేషరు ప్రతి రు 7 లు.

రఘునాథరామాయాణము.

ప్రథమభాగము.

తంజావూరు రఘునాథభూషాలుఁడు రచించినదానిలోని కొంత భాగము ! ఈభూషాలునికే చేమకూర వేంకటరాజకవి నిజమువిలాసము నకింతముచేసినది. ఈరాజకవి కవిత్వము మృదుమధురమైనది. కల్పన లతి మనోహరములూ, సాతకలోక మీతని ద్విపదనలచరిత్రమును, వాల్మీకి చరిత్రమును జదివితేయుదురు, కావున, మీయు వేటుగఁ జెప్పనక్కఱ యుండదు.

వెల రు. 0-8-0

ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్కార్యదర్శులు, కాకినాడ.

